

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
2. Problemfelt	3
3. Problemformulering	4
4. Metode	4
5. Hvad er etnografi?	5
6. Etnografi i historisk perspektiv	9
7. Feltarbejdet	12
7.1 Deltagerobservation.....	13
7.2 Feltnoter.....	14
7.3 Interview	15
7.4 Sprogets betydning	16
7.5 Etnografens indflydelse på feltet.....	16
8. Den etnografiske formidling	18
8.1 Realist tales.....	18
8.2 Confessional tales	19
8.3 Impressionist tales	20
8.4 Fortæller- og modtagerforhold	21
9. Etnografi som videnskab	24
9.1 Videnskab og metode	24
9.2 Positivism og postmodernisme	27
10. Behandling af to etnografier	29
10.1 Coming of Age in Samoa	29
10.2 Writing Women's Worlds	33
11. Pilotetnografi – vores empiriske undersøgelse	36
11.1 Hvordan bruges Netværksgruppen?	38
11.2 Interaktionen på stedet.....	41
11.3 Vores udvikling i feltet	44
12. Sammenfatning og perspektivering	47

12.1 Kollektiv etnografi.....	47
12.2 Fra teori til empiri.....	49
12.3 Erfaringer fra pilotetnografien.....	51
13. Konklusion.....	51
14. Dimensionsforankring	53
15. Summary	54

1. Indledning

Det er udbredt viden, at mennesker lever forskelligt over alt i verden, og at mange af disse forskelle er kulturelt bestemte. Afhængigt af hvilke miljøer vi er vokset op i, lærer vi typisk de samme værdier, de samme normer for skik og brug, og vi deler ofte det samme syn på rigtigt og forkert. Disse kulturelle forskelle skaber problemer i takt med, at landegrænserne flytter sig og mennesker blandes på kryds og tværs, og der er i den sammenhæng, i højere grad end tidligere, fokus på folks forskelligheder. Det er vores oplevelse, at der i vores multikulturelle samfund er en tendens til, at mennesker med forskellige kulturelle baggrunde misforstår og dømmes hinanden på grund af en manglende viden og forståelse. En måde man kan nå denne problematik til livs, er ved at forsøge at opnå forståelse for de kulturelle variationer mellem os som mennesker.

Interessen for fremmede folks levevis har altid eksisteret, men måden man gennem tiden har forsøgt at forstå andre mennesker på, har i den grad ændret sig. Det etnografiske feltarbejde er en forholdsvis ny metode til at forstå kulturelle forskelligheder. Etnografen rejser ud i verden for at leve med og som de mennesker der studeres og får dermed indsigt i det pågældende samfunds værdier og normer. I og med feltarbejdet giver mulighed for at se verden fra andres synspunkter, er metoden altså et redskab til at forstå andre menneskers livsverden.

2. Problemfelt

Da det alene er etnografen, der har magten over fremstillingen af et folkefærd, opstår der på den bekostning nogle spørgsmål, i forhold til de valg han gør sig i sit arbejde. Vi vil undersøge, hvordan etnografi søger at forstå og forklare andre mennesker og kulturer. Hvordan indsamler, fortolker og formidler etnografen, med andre ord, sin viden?

Når man har med mennesker at gøre, er det essentielt at forholde sig til, om det overhovedet er muligt at forstå andre mennesker. I nutidens etnografiske arbejde erkender man, at etnografen ikke kan gengive virkeligheden objektivt, men at han altid vil være subjektiv, fordi han er farvet af sin egen kulturelle baggrund. Derfor

vil enhver etnografi, til en vis grad, være konstrueret af etnografen selv. Vi vil i den sammenhæng se på, hvilke faktorer der her spiller ind og begrænser etnografien i fuldstændigt at kunne forstå og beskrive andre menneskers livsverden.

Påvirkes de observerede af etnografens tilstedeværelse, og hvilken rolle spiller etnografens valg af formidlingsform i fremstillingen af den pågældende kultur?

Vi vil se på den etnografiske udvikling gennem tiden og undersøge, hvordan etnografien søgte at forstå andre menneskers livsverden oprindeligt og nu. Er vi med udviklingen kommet nærmere en mere nuanceret og realistisk fremstilling af andre kulturer?

3. Problemformulering

På hvilken måde søger etnografi at forstå andre menneskers livsverden?

4. Metode

Projektet er inddelt i tre dele: en teoridel, en empiridel og en sammenfattende og perspektiverende del.

I teoridelen vil vi som udgangspunkt gennemgå etnografiens væsentligste områder ud fra centrale teoretikers forklaringer af begrebet. Dernæst vil vi give et kort historisk oprids af etnografiens udvikling, idet der er sket en betydelig ændring i opfattelsen af, hvordan man laver etnografi. Dette med henblik på senere at behandle to etnografier fra hver deres tidsperiode.

Med udgangspunkt i Kristiansens og Krogstrups *Deltagende observation* vil vi dernæst redegøre for en af de vigtigste metoder indenfor etnografi, nemlig feltarbejdet. Vi har valgt denne bog, fordi den opstiller en række teknikker og retningslinier for, hvordan feltarbejdet skal udføres, og hvad man skal være opmærksom på i sin feltundersøgelse.

Da det er nødvendigt, at etnografen skriver oplevelserne fra sit feltarbejde ned før det kan kaldes etnografi, mener vi, at det er relevant at se på den etnografiske formidling. Vi vil i den sammenhæng redegøre for John Van Maanens teorier, i *Tales of the Field*, om etnografiske formidlingsformer og modtagergrupper. Vi har

valgt at behandle netop Van Maanens teorier, fordi han ikke blot inddeler formidlingsformerne, men samtidig forholder sig kritisk og nuanceret til de forskellige formers potentialer og mangler.

Derefter vil vi sætte etnografi ind i et videnskabeligt perspektiv, da vi mener det er vigtigt, at se på hvordan man kan betragte etnografi som videnskab og dermed saglig dokumentation, når det er etnografens subjektive fortolkninger, der fremstilles.

Afslutningsvis vil vi behandle to etnografier henholdsvis *Coming of age in Samoa* fra 1928 og *Writing Women's Worlds* fra 1993. Vi vil bruge disse to eksempler på etnografi til at illustrere den historiske og videnskabsteoretiske udvikling, der har sat sit præg på etnografien. Vi vil anvende den teoretiske viden, vi har tilegnet os, til at forholde os til hvordan de to etnografer forstår det pågældende samfund, og hvorledes de hver især formidler deres viden.

Idet den etnografiske viden bygger på praktisk erfaring, altså feltarbejdet, er vi overbeviste om, at det vil være givende selv at afprøve den etnografiske metode. I vores empiridel har vi valgt at lave en pilot-etnografi ud fra vores deltagende observationer på værestedet "Netværksgruppen". Gennem vores empiri søger vi, at opleve hvilke eventuelle begrænsninger og potentialer der ligger i metoden og på den måde blive bedre rustet til at finde svar på vores problemformulering.

Endelig vil vi i vores sammenfattende og perspektiverende del diskutere vores empiriske resultater på baggrund af vores teoretiske viden, og overveje fordele og ulemper ved vores pilotetnografis kollektive facon.

5. Hvad er etnografi?

I etymologisk forstand stammer begrebet etnografi fra ordene ethnos; *folk* og graphien; *skrivning*. Med ordet refereres der altså til det nedskrevne materiale over et folks særegne kultur, og det er i den sammenhæng blevet oversat til

”folkebeskrivelser”.¹ Begrebet bliver ofte brugt synonymt med både etnologi, der betyder ”folkelære” og antropologi, ”læren om mennesket”.² Denne sidste brede betegnelse kan siges at indeholde de andre og på trods af, at etnografi er et mere specifikt begreb, skelner mange stort set ikke mellem dem.

Vi vil her give en introducerende gennemgang af etnografiens væsentligste områder ved at inddrage forskellige tilgange til emnet. At der findes forskellige tilgange hænger ikke mindst sammen med, at kultur, etnografiens emneområde, er et komplekst begreb. ”The total way of life of people”³ er et eksempel på en særdeles simpel definition af kulturbegrebet.

(...) the knowledge members (”natives”) of a given group are thought to more or less share; knowledge of the sort that is said to inform, embed, shape, and account for the routine and not-so-routine activities of the members of a culture⁴

Dette illustrerer en mere uddybende og indviklet definition. Der har altid eksisteret vidt forskellige opfattelser af kulturbegrebet, opfattelser der på en eller anden led kunne kritiseres for mangler og give anledning til debat. Alligevel er det ifølge den amerikanske antropolog, Clifford Geertz (1926-2006), nødvendigt for etnografen at vælge én - etnografen må bruge kulturbegrebet i overensstemmelse med sin egen opfattelse.⁵ Helt konkret er etnografiens undersøgelsesområde altså mennesker og kultur. Feltarbejdet er metoden til indsamling af oplysning om andre kulturer og videreformidlingen, altså det skrevne færdige arbejde, er produktet.⁶

I traditionel forstand er feltarbejdet en metode, hvor etnografen i en længere periode lever med og som dem han studerer. Etnografen forsøger med andre ord at blive en del af det pågældende samfund og dermed i stand til at beskrive det indefra. ”Antropologen må ind i den verden, der undersøges, og det gøres ved at tage plads i

¹ Gyldendals leksikon, ”etnografi”

² Hastrup og Ovesen (1985), 14-15

³ Geertz (1973), 4

⁴ Maanen (1988), 3

⁵ Geertz (1973), 5

⁶ Maanen (1988), 24

den (...)”⁷, forklarer den danske antropolog Kirsten Hastrup (1948-) Hun opstiller derudover hele den etnografiske proces i tre led; *erfaringen, ordningen og slutningen*.⁸ Erfaringen er indsamling af viden, altså selve feltarbejdet. Ordningen er systematisering af den erfaring man har gjort sig i felten, mens slutningen er formgivningen og formidlingen af det erfarede.

Hastrup har markeret sig som en af de mest fremtrædende forskere i antropologi i Danmark,⁹ og det er typisk hendes begreber og teorier der benyttes, når man som udefrakommende søger viden på området. Når vi bruger Hastrup og hendes begreber, er det derfor værd at nævne, at hun med sin fremtrædende rolle og position, som den der formidler etnografi herhjemme, er kommet til at definere etnografi for mange. Dette ligger der begrænsninger i ud fra den betragtning, at man kun får et syn på sagen.

I *Interpretation of Cultures* pointerer Geertz, at for at forstå etnografi må man som udgangspunkt kigge på hvad etnografen beskæftiger sig med. Geertz skelner overordnet set mellem de to beskrivelsesformer; *thin description*, som den korte og helt konkrete fysiske beskrivelse af en handling og *thick description*, der forsøger at tage højde for en handling mange bagvedliggende lag og betydninger.

What the ethnographer is in fact faced with (...) is a multiplicity of complex conceptual structures, many of them superimposed upon or knotted into one another, which are at once strange, irregular, and inexplicit, and which he must contrive somehow first to grasp and then to render.¹⁰

Geertz påpeger, at etnografi netop kan defineres som *thick description*, da etnografens opgave er at forsøge at nå til bunds i lagene, han her omtaler, for dermed at forstå det pågældende samfund og mindske ”vores” undren over dette.¹¹

⁷ Hastrup og Ovesen (1985), 10

⁸ Hastrup (2003), 402

⁹ Dansk Kvindebiografisk Leksikon, www.kvinfo.dk, ”Kirsten Hastrup”

¹⁰ Geertz (1973), 10

¹¹ Geertz (1973), 16

Samtidig stiller Geertz afslutningsvis spørgsmålstegn ved, om etnografen overhovedet kan komme til bunds i de mange lag, og om det altså er muligt fuldstændig at forstå et fremmed samfund. Han konstaterer, at kulturanalyse er ufuldkommen i sig selv, og at jo længere man når til bunds i lagene, jo mere ufuldkommen bliver det.¹² Derfor lægger han stor vægt på, at etnografi ikke skal opfattes som en videnskab, der giver os alle svarene, men derimod som fortolkning af en kultur.

John Van Maanen, amerikansk etnograf og professor, taler i sin bog *Tales of the Field* om etnografi som skrevet repræsentation af en kultur og gør ligesom Geertz os opmærksom på, at etnografi altid er et udtryk for etnografens egen personlige oplevelse og fortolkning. Han uddyber dette aspekt af etnografien således:

It rests on the peculiar practice of representing the social reality of others through the analysis of one's own experience in the world of these others. Ethnography is therefore highly particular and hauntingly personal, yet it serves as the basis for grant comparison and understanding within and across a society.¹³

Maanen beskriver altså her etnografi som "hauntingly personal" og ligger på ingen måde skjul på, at en etnografi formes af etnografen, og de valg han gør sig undervejs - både af etnografens valg af fokus i feltet, og den måde han skriftligt vælger at formidle sin viden. Man kan på baggrund af Maanens fortolkning sige, at etnografen har magten, det er udelukkende det han ser, hans viden og mening som ligger til grund for en fortolkning af kulturen.

Denne problemstilling har i høj grad givet anledning til debat, for skal etnografi ses som kvalificeret viden eller blot et stykke fiktion? I *Writing Culture* behandler den amerikanske antropolog, James Clifford (1905-1972), også denne problemstilling og løser dilemmaet med ordene: "Ethnographic truths are thus inherently partial."¹⁴

Etnografi skal altså ifølge Clifford ses som delvis sandhed.

¹² Geertz (1973), 29

¹³ Maanen (1988) preface

¹⁴ Clifford (1986), 7

Overordnet set giver denne introducerende gennemgang af etnografiens væsentligste områder et indblik i de mange forskellige syn på emnet. Det er vanskeligt at give en endelig definition af etnografi på grund af de mange tilgange til faget. Desuden fordi etnografiens begreber, ligesom kulturbegrebet, betyder forskellige ting fra kultur til kultur og derudover skifter betydning med tiden.

Vi vil i det efterfølgende sætte etnografi i et historisk perspektiv, for på den måde at indkredse hvorledes etnografen gennem tiden har forsøgt at forstå andre menneskers livsverden.

6. Etnografi i historisk perspektiv

Den antropologiske videnskab fremspirede af oplysningstidens appetit efter viden og oplysning om verdens forskellige folkeslag. Her blev opdagelsesrejsende, missionærer og embedsmænd sendt ud i verden for at indsamle data og viden om mennesker og fremmede samfund, som derefter blev bearbejdet og fortolket af antropologen. Da antropologen på ingen måde var deltagende i eget feltarbejde, blev denne metode senere af kritikere kaldt ”lænestols-antropologi”.¹⁵

En stor åbning i det antropologiske arbejde kom med den polsk-britiske etnograf Bronislaw Malinowski (1884-1942), da han blev sat i forvaring på Trobrianderne under 1. Verdenskrig. Under dette mere eller mindre ufrivillige ophold valgte han at leve tæt sammen med de indfødte og ikke, som andre tidligere missionærer og embedsmænd, på en europæisk base eller administrationspost.¹⁶ På den måde kom han til at deltage i de lokales hverdagsliv og kunne derved komme tættere på en forståelse af deres samfund og kultur. Denne metode kalder vi i dag *deltagerobservation*, og den anses for den vigtigste feltmetode i det etnografiske arbejde.¹⁷

Deltagelse i feltet var på dette tidspunkt ikke helt almindelig fremtræden for en europæer i kolonierne, hvor opfattelsen var, at ”man skulle administrere og til en vis

¹⁵ Hastrup (2003), 14

¹⁶ Hastrup og Ovesen (1980), 47

¹⁷ Hastrup og Ovesen (1980), 47

grad undersøge områderne og deres befolkning, ikke mænge sig med 'niggerne'".¹⁸ Altså var der generelt en enorm distance mellem etnografen og de observerede. Det skelsættende var samtidigt, at Malinowski selv indsamlede alt data og videreformidlede det i afhandlingen *Argonauts of the Western Pacific*, som blev udgivet i 1922.¹⁹

Med den tyskfødte antropolog, Franz Boas (1858-1942), blev antropologi for alvor accepteret som et akademisk fagområde på de amerikanske universiteter.²⁰ Boas var fortalere for feltarbejdet som en nødvendig del af det antropologiske arbejde og opfordrede sine elever til selv at tage ud i felten for at indsamle viden.²¹ For ham var det naturgivent, at hver af disse fremmede kulturer måtte udforskes og deres liv og virke kortlægges gennem kendskab til de enkelte personer, deres sprog, religion, kunst og så videre.²² Det var dermed også i kraft af Boas, at det blev anset som en fordel at tale de indfødtes sprog, når man skulle lave feltarbejde.

Selv om både Malinowski og Boas var pionerer inden for antropologien og selv deltog aktiv i feltarbejde, var det stadig med en holdning om, at skulle ud for at hente informationer om de indfødte som oplysning til "det hvide folk". De passede deres arbejde men trivedes ikke altid blandt de indfødte, som det kommer til udtryk i Malinowskis dagbog fra Trobrianderne; "den indfødte er ikke den hvide mands naturlige ledsager"²³

Forholdet mellem etnografen og det folk han studerede, var altså ikke nødvendigvis en dans på røde roser, især når begge parter var så forskellige og samtidig manglede viljen og lysten til at sætte sig selv til side for at få en større forståelse for hinanden. Man kan sige, at det må være en nødvendighed for etnografen, at være accepteret i det samfund han studerer for at få den optimale viden ud af sine informanter; noget som stadig gælder, men som for datidens etnografer ikke altid var ligetil.

¹⁸ Hastrup og Ovesen (1980), 48

¹⁹ Hastrup og Ovesen (1980), 47

²⁰ Hastrup og Ovesen (1980), 44

²¹ Van Maanen (1988), 17

²² Hastrup og Ovesen (1980), 44

²³ Hastrup og Ovesen (1980), 48

Den generelle opfattelsen under kolonialismen var, at de vestlige samfund helt per automatik var overlegne og hævede over de mere primitive. Man så det som en pligt at skulle kolonisere og bestyre disse samfund samt civilisere dets indbyggere, så de kunne blive betragtet som sande mennesker.²⁴ Dermed var etnograferne også som mennesker hævede over dem de studerede.

Det var usandsynligt, at viden om de indfødte og forholdene i de fremmede lande kunne give anledning til, at man vendte blikket mod sig selv og sin egen kultur. Der blev ikke sat spørgsmålstegn ved, om Vestens idealer og kultur nu også var de mest ideelle at overføre til de så anderledes samfund. I dag studerer etnografen mennesker på lige fod med sig selv, og bevarelsen af det gode forhold til disse spiller en stor rolle i arbejdet mod at forstå deres liv og kultur.²⁵

Etnografen begyndte som en neutral udefrakommende observatør, der betragtede de ”fremmede” helt bogstaveligt, han så på dem og skrev det ned. Senere følte man, at deltagelse var nødvendigt men udelukkende med det formål, at etnografen på den måde kunne observere på helt tæt hold. Efterfølgende blev man dog bevidst om, at deltagelse ikke var tilstrækkelig. Etnografen måtte samtidig være engageret og tilstedeværende, for endnu bedre at kunne forstå andre mennesker og deres livsverden. Det udvendige nøgterne perspektiv ændrede sig følgelig til et indvendigt hvor personlige oplevelser og overvejelser kunne inddrages i arbejdet.

Der er altså i grove træk sket en udvikling i etnografien, fra studier af små, ikke-europæriske og ”primitive” samfund, til at beskæftige sig med mennesker og kultur over hele verden. Dette betyder, at det ikke længere er nødvendigt at rejse ud i verden for at lave en etnografi, men at det er muligt at studere sin egen kultur og nærmeste omgivelser; det der i dag kaldes ”baggårdsetnografi”. Hvor man før i tiden bosatte sig på ét sted og studerede én kultur, taler man i dag om det ”flerstede feltarbejde”, der bunder i opfattelsen af, at etnografen bliver nødt til at

²⁴ Hastrup og Ovesen (1980), 64

²⁵ Hastrup og Ovesen (1980), 63

tilpasse sig verden og ikke omvendt for at opnå viden. Det betyder for eksempel, at antropologen må følge med hvis objektet flytter sig.²⁶

Det etnografiske feltarbejde har derudover bredt sig til i dag at være en benyttet metode på mange forskellige områder blandt andet indenfor psykiatri, lægevidenskab, reklame, kommunikation og uddannelse.²⁷

Det etnografiske fokus er flyttet fra, at oplyse om det man dengang anså for tilbagestående og primitive samfund, til i stedet at gøre opmærksom på de sociale og kulturelle forskelle kulturerne imellem. Hastrup beskriver udviklingen med disse ord:

Nu er antropologien over alt; den store kløft mellem Vesten og Resten er fyldt ud blandt andet i kraft af det antropologiske arbejde, der har dokumenteret, dels at det fremmede kan kendes, dels at det velkendte ikke er mere naturligt end det eksotiske.²⁸

Man ser med andre ord de fremmede kulturer som alternativer til ens egen, og hvor man gennem kendskab til disse også har mulighed for at lære noget om egen kultur og eventuelt sætte spørgsmålstejn derved.

Vi må konkludere, at der er sket en stor udvikling på det etnografiske område og dette kommer også til udtryk i de skrevne etnografier. Senere i opgaven vil vi beskæftige os med uddrag af to etnografier fra henholdsvis 1928 og 1993 og se hvorvidt de hver især afspejler en tidsperiode og forskellige tilgange til det etnografiske arbejde. Men først er det essentielt at forstå etnografiens metode, feltarbejdet.

7. Feltarbejdet

I feltarbejdet er den mest benyttede metode til at indsamle data deltagerobservation.

I dette afsnit vil vi primært tage udgangspunkt Kristiansen og Krogstrups syn på

²⁶ Hastrup (2003), 407

²⁷ Van Maanen (1988), 24

²⁸ Hastrup (2003), 11

denne metode, samt indkredse de punkter vi ser som særligt relevante, når man er ude i feltet.

7.1 Deltagerobservation

Som før nævnt fik deltagerobservation sit gennembrud med Malinowski, der udviklede denne metode i 1920'erne. Det er en kulturvidenskabelig undersøgelsesmetode, hvor forskeren både deltager og observerer mennesker i deres egen kultur. Ved denne deltagelse får forskeren nemlig mulighed for, at interagere med den fremmede kultur og på den måde lære den at kende gennem de ritualer, traditioner, konflikter, som udspiller sig. Observationen foregår som regel over en længere periode, for at det er muligt for etnografen senere hen, at give et mere ægte billede af den undersøgte kultur. Udover det foregår undersøgelse i sociale miljøer som observatøren ikke kender på forhånd eller har nogen personlig relation til.²⁹ Målet med metoden er helt enkelt at tilstræbe en beskrivelse af den erfarede virkelighed så troværdigt som muligt.

Observation er ikke nødvendigvis altid med deltagelse fra etnografens side, da der ligeledes findes observation uden deltagelse, hvor etnografen ikke blander sig i de hændelser der sker, han er blot publikum. Der hersker dog stor enighed om, at for at forstå sociale fænomener må etnografen indgå i en interaktion med de observerede og på den måde forstå folket indefra.³⁰ Deltagende observation kan både foregå ved en *total deltagelse*, hvor observatøren i en længere sammenhængende periode opholder sig i feltet og ved en *partiel deltagelse*, hvor kun dele af aktiviteter bliver overværet.³¹ Endvidere kan deltagerobservationen være *skjult* eller *åben*, hvor etnografen med den åbne metode giver sig til kende over for den observerede gruppe, og fortæller hvem han er og hvad projektet går ud på. Med den skjulte metode deltager etnografen stadig i aktiviteterne, men hemmeligholder hvem han i virkeligheden er og hvorfor han er der. Med sidstnævnte kan der dog opstå etiske

²⁹ Kristiansen og Krogstrup (1999), 10

³⁰ Kristiansen og Krogstrup (1999), 54

³¹ Kristiansen og Krogstrup (1999), 54

dilemmaer og metoden bruges derfor som hovedregel kun når åben observation er udelukket.

Som før nævnt foregår en observation ofte over en længere periode. Tidligere havde man store forventninger til feltarbejdets varighed, nogen havde endda en opfattelse af, at for at opnå en antropologisk viden skulle en undersøgelse af et givent samfund tage omkring ti år fra projektets begyndelse til publikation.³² I dag stilles der ikke så konkrete krav til varigheden af et stykke antropologisk arbejde, men varigheden ses stadig som en væsentlig kvalitet og en nødvendighed ved feltarbejdet. Som Hastrup pointerer; "(...) sociale fællesskaber og moralske horisonter; de må erfares over tid."³³ Udover at fastslå nødvendigheden af at erfare et samfund over tid fremhæver Hastrup, at forskerens egen indflydelse på feltet og de personer der observeres, minimeres ved et længerevarende ophold i feltet. Etnografen bliver derved en mere naturlig del af det pågældende samfund. Der kan dog også være en fare ved dette, hvis etnografen bliver for inkorporeret, da risikoen kan være, at etnografen mister den nødvendige distance til feltet, det kræver at tilstræbe objektivitet. Den gyldne middelvej beskriver den danske antropolog Anne Line Dalsgård (1960-) som *mellemtid*; tiden mellem at være totalt fremmed og totalt kendt.³⁴ Fordelen ved denne mellemtid er, at det er muligt for etnografen at deltage som "en i mængden", men stadig at bevare den professionelle distance der gør det muligt, at observere med et udenforstående, nærmest fremmed syn. Geertz beskriver denne splittelse som: "how to sound like a pilgrim and a cartographer at the same time."³⁵

7.2 Feltnoter

Den væsentligste datakilde for etnografen er feltnoterne, hvor de observationer, erfaringer og refleksioner etnografen har gjort sig skrives ned. Derudover er det vigtigt at nedskrive stemninger, personlige indtryk og en begyndende analyse. Rent

³² Hastrup (2003), 406

³³ Hastrup (2003), 406

³⁴ Hastrup og Ovesen, 407

³⁵ Geertz (1989), 10

praktisk skriver etnografen sine noter sideløbende med observationen for senere hen at kunne erindre de bestemte situationer. Feltnoterne skrives oftest når etnografen er ude af syne for den observerede gruppe for på den måde ikke at få dem til at føle sig overvåget, da dette vil kunne få dem til at ændre adfærd.³⁶

7.3 Interview

Ofte kombineres observationerne med interview, der enten kan foregå som uformelle samtaler eller som mere strukturerede interviews. Det kan være en god ide at benytte interviews, da det kan afdække skjulte dagsordener eller situationer som etnografen ellers ikke ville høre om.³⁷ Ofte vil det være nødvendigt at lave flere interviews med den samme person for at være sikker på et tilstrækkeligt resultat. Det første interview med en person kan nemlig til en vis grad komme til afspejle, hvad den interviewede tror, at interviewereren gerne vil høre eller give udtryk for hvordan tingene burde være, frem for hvordan de måske i virkeligheden er. Det kan der være flere grunde til, men det bunder højst sandsynligt i en utryghed overfor den fremmede interviewer. Allerede ved andet interview kan denne utryghed være forsvundet, og den interviewede kan føle sig mere tilpas og derfor lettere tale frit.³⁸ For netop at få informanten til at slappe af, må et etnografisk interview gerne foregå som en almindelig samtale, hvor etnografen gradvist bringer forskellige etnografiske elementer på banen. Til at begynde med må interviewereren gøre det klart for informanten, hvad formålet med interviewet er og derefter forklare hvad selve forskningen går ud på. Når det er på plads stiller etnografen spørgsmål, der ifølge professor og etnograf James P. Spradley (1934-1982), kan inddeles i tre slags. *Beskrivende spørgsmål*, der søger at få informanten til at fortælle en masse. *Strukturelle spørgsmål*, der søger indsigt i informantens kulturelle viden og *kontrastspørgsmål*, der søger at afdække informantens mening med de begreber

³⁶ Kristiansen og Krogstrup (1999), 151

³⁷ Kristiansen og Krogstrup (1999), 155

³⁸ Kristiansen og Krogstrup (1999), 159

vedkommende benytter.³⁹ Når interviewene, sammen med alt det andet indsamlede datamateriale, analyseres vil der opstå nye spørgsmål der søger et svar. Man må derfor interviewe af mange omgange gennem hele forskningsarbejdet.⁴⁰

7.4 Sprogets betydning

Etnografen ser det i dag som en forudsætning at tale det sprog der tales i det observerede samfund, for at kunne interagere med dem.⁴¹ Men at tale det samme sprog er ikke altid nok til at kunne forstå hinanden, da der i de forskellige sprog ligger skjulte koder. Disse koder, også kaldet repræsentationer, betegner den måde mennesket forstår verden på og er forskellige kulturer imellem. ”Representation connects meaning and language to culture.”⁴² Repræsentation er altså den mening, der ligger bag ordene og den mening er bundet til kulturen. Det kan derfor være svært for en udefrakommende, at afkode sproget. Heri ligger en risiko for, at etnografens subjektive forforståelse af hvad der menes med bestemte ord kommer til udtryk, frem for hvad det måske egentlig menes fra informantens side.

7.5 Etnografens indflydelse på feltet

Objektivitet - og subjektivitetsforholdet er en tilbagevendende problematik i det etnografiske arbejde. ”(...) forskeren påvirker, iscenesætter eller konstruerer den virkelighed, som beskrives gennem forskningen.”⁴³ Allerede fra første øjeblik etnografen optræder i feltet, vil han eller hun påvirke det blot ved sin tilstedeværelse, både fordi det kan påvirke menneskers adfærd at blive observeret og fordi, at der nu er en person mere tilstede. Man taler om dette fænomen som *forskningseffekten*. Forskerens køn, alder og etnicitet kan til en vis grad påvirke feltarbejdet. Det kan for eksempel være en hindring at være kvinde, da der i nogle

³⁹ Kristiansen og Krogstrup (1999), 157

⁴⁰ Spradley (1980), 32

⁴¹ Kristiansen og Krogstrup (1999), 90

⁴² Hall (1997), 54

⁴³ Kristiansen og Krogstrup (1999), 7

samfund er steder hvor kvinder har adgang forbudt, og omvendt kan dette også gælde for mænd. På samme måde kan alder have betydning for hvilke sociale sammenhænge man må deltage i.⁴⁴ Det må jo unægtelig sætte sit spor på datamaterialet, hvis kun bestemte områder af samfundet kan observeres. Forskeren må altså overveje betydningen af sit eget køn i forhold til studiets resultater.⁴⁵ Etnografens etnicitet kan også spille en stor rolle på forskellige områder. Helt praktisk kan det hæmme etnografens arbejde, hvis vedkommende ikke taler samme sprog som i den studerede kultur. Derudover kan det give vanskeligheder at studere en anden etnisk kultur fordi etnografen er påvirket af egen kulturelle baggrund. De nævnte træk hos forskeren har dog ikke altid lige stor betydning for forskningen, men må vurderes ud fra det enkelte studie. Forskningseffektens betydning afhænger altså af samspillet mellem forskeren og det studerede felt.⁴⁶ Det helt afgørende argument for at etnografi altid vil være subjektivt er, at man aldrig kan fremstille en objektiv virkelighed.

Der findes ingen objektiv analyse af virkelighedens verden og sociale fænomener i den forstand, at valget af sociale fænomener som forskningsemne, analysen af dem og organiseringen af dem er uafhængigt af specielle og ensidige synspunkter, bevidste eller ubevidste tankegange og så videre. Afgørelsen af hvad der har betydning, er simpelthen en forudsætning for at definere et emne.⁴⁷

Som citatet viser, vil etnografen altid være selektiv i sin udvælgelse af data, da det jo ikke er muligt at observere alt og ej heller muligt at få alle feltnoter med i den endelige afhandling. Etnografen vælger som regel et tema han ønsker undersøgt og koncentrerer sig hovedsagligt om dette og må derfor udelukke en masse andet. Idet der vælges nogle ting ud har etnografen tillagt dem større betydning, og det er her etnografens subjektive synspunkter spiller ind. Det undersøgte vil så senere blive

⁴⁴ Kristiansen og Krogstrup (1999), 118

⁴⁵ Kristiansen og Krogstrup (1999), 121

⁴⁶ Kristiansen og Krogstrup (1999), 122

⁴⁷ Kristiansen og Krogstrup (1999), 85-86

behandlet af etnografen og her er det hans egne fortolkninger der kommer til udtryk. Disse fortolkninger kan være problematiske, i forhold til at tilstræbe objektivitet, da hans egne forudindtagede holdninger også her vil sætte sit præg på etnografien. ”Forskeren vil altid være biased, fordi han ikke er i stand til at befri sig fra egne subjektive og teoretiske forudsætninger.”⁴⁸ Forforståelsen vil altså påvirke resultatet men ved at erkende, at man selv er subjektiv og reflektere over dette, vil man komme nærmere det objektive.

Med andre ord kan man sige, at det ikke er muligt at fremstille virkeligheden objektivt, men etnografiens metode er et forsøg på at komme så tæt på som muligt.

8. Den etnografiske formidling

Som før nævnt er en stor del af det etnografiske arbejde, at få alle de observationer man har foretaget nedfældet på skrift. Et bevidst valg etnografen må gøre sig, er valget af formidlingsform. Mulighederne for den skriftlige fremstilling er mange, men Van Maanen har alligevel forsøgt at indkredse tre typer af formidlingsformer: *Realist Tales*, *Confessional Tales* og *Impressionist Tales*.⁴⁹

8.1 Realist tales

Det som karakteriserer Van Maanens første kategori er, at der benyttes 3. persons fortæller for at skabe et ”fravær” af etnografen. Målet er, at få en så objektiv beskrivelse som muligt ved kun at beskrive det der bliver sagt, gjort og tænkt blandt det studerede folk. Om denne formidlingsform skriver Van Maanen på sarkastisk vis:

The tone suggest anonymity, a characteristic of science writing, where the fieldworker is self-cast as a busy but unseen little fellow who is confident that the world as represented in the writing is the real one.⁵⁰

⁴⁸ Kristiansen og Krogstrup (1999), 71

⁴⁹ Van Maanen (1988), 3-5

⁵⁰ Van Maanen (1988), 64

Det skinner tydeligt igennem, at Van Maanen ikke er begejstret for denne fortællerrolle, som han omtaler "little fellow" og giver herved associationer til naivitet og manglende objektivitet. Samtidig sidestiller han formidlingsformen med den videnskabelige afhandling, som han giver udtryk for er tilbøjelig til at ignorere egen subjektivitet.

Beskrivelserne i denne formidlingsform vil derfor være meget konkrete og ikke give udtryk for usikkerhed eller tvivl omkring egne observationer. Fortælleren udelader egne politiske holdninger, fordomme og moralske domme, så fremstillingen for så vidt muligt bliver et udtryk for de observeredes synsvinkler. Den meget kliniske fortællerrolle gør, at realist tale sjældent opererer med forskellige tolkninger af samme hændelse, da selvrefleksion ikke er i højsæde i en sådan fremstilling.⁵¹

8.2 Confessional tales

Confessional tales er modpolen til realist tales. Her lægges bestemt ikke skjul på etnografens tilstedeværelse i den studerede kultur, og fortællingen består af en ligeværdig dialog mellem fortolkeren og det fortolkede. Dette skaber ramme om en meget subjektiv fortælling, som til dels er en beskrivelse af kulturen og til dels en beskrivelse af feltarbejderens egne oplevelser og følelser. Fortællingen vil være spækket med selvrefleksivitet i form af oplysninger om manglende data, ufuldkommenheder og blinde vinkler, som alle er med til at skabe en vis gennemsigtighed og troværdighed omkring feltarbejdet. Med gennemsigtighed mener Van Maanen, at confessional tales er: "an attempt to explicitly demystify fieldwork or participant-observation by showing how the technique is practised in the field."⁵²

Yderligere forsøger denne formidlingsform, at skabe et nært forhold til modtageren ved at danne et genkendeligt og personligt billede af fortælleren som læseren kan identificere sig med. Dette kan blandt andet gøres ved, at nævne personlige

⁵¹ Van Maanen (1988), 45-72

⁵² Van Maanen (1988), 73

fordomme eller egne dårlige vaner og på den måde lægge op til et ironisk selvportræt. Van Maanen nævner her, at der kan herske en tendens til, at man kommer tættere på feltarbejderen end på den studerede gruppe mennesker.⁵³

8.3 Impressionist tales

Den tredje fortælleform Van Maanen nævner er impressionist tales, som han anser for at være en subgenre. Her er den dramatiske, gode fortælling i fokus og ofte er det enestående eller sjældne oplevelser i felten, som netop danner udgangspunkt for en sådan fortælling. Feltarbejdet til denne type etnografi kan her fungere som et springbræt til en god historie. Det er meningen, at læseren skal lade sig opsluge af det poetiske univers og ikke bekymre sig om sandhedsværdien af det skrevne. Den narrative fortællerform kan i nogle tilfælde overskygge det analytiske perspektiv og hermed stille spørgsmålstejn ved, om genren ikke nærmer sig kunst mere end en videnskabelig afhandling.⁵⁴

Yderligere påpeger Van Maanen, at impressionist tales indirekte er et udtryk for, at der ikke findes én rigtig kortlægning af en kultur, men at den kan opleves på mange forskellige måder.

Fieldworkers are sometimes conscious that the art they practise is to provide an account of or even paper over a deeply uncertain world (...) Impressionist tales of the field bring such matters to light, for they attempt to be as hesitant and open to contingency and interpretation as the concrete social experiences in which they are based.⁵⁵

På den måde kan impressionist tales på allegorisk vis belyse kompleksiteten af det etnografiske arbejde og de mange fortolkningsmuligheder der lægges op til.

⁵³ Van Maanen (1988), 73-100

⁵⁴ Van Maanen (1988), 101-124

⁵⁵ Van Maanen (1988), 119

Selv om Van Maanen opstiller disse tre formidlingsformer uafhængigt af hinanden, skal det hertil siges, at etnografier sjældent kun benytter sig af én men derimod ofte blander de forskellige genrer. Dette for netop at give et så nuanceret og præcist billede af den studerede kultur som muligt. Derfor skal man være opmærksom på, at formidlingsformerne er stillet meget firkantet op, idet Van Maanen forsøger at skabe et klarere og mere konkret billede af nogle etnografiske skriveprocesser. Specielt nævner han at impressionist tales ofte kun opleves i kortere afsnit i realist- og confessional tales.⁵⁶

8.4 Fortæller- og modtagerforhold

Et andet aspekt af den etnografiske skriveproces er forholdet mellem fortælleren og modtageren. Etnografen må tage nogle valg i forhold til, hvad der skal fortælles, på hvilken måde det skal fortælles og til hvem. Maanen nævner: ”The categories of readers an author recognizes and courts help shape the writing.”⁵⁷ Etnografen vil altid have en bestemt gruppe læsere i tankerne når etnografien udformes, og disse kan ikke undgå at have en indflydelse på fremstillingen af de feltnoter, der ligger bag etnografien. Clifford nævner i den forbindelse; ”all constructed truths are made possible by powerfull ‘lies’ of exclusion and rhetoric.”⁵⁸ Den virkelighed fortælleren konstruerer i sin etnografi vil være påvirket af de adskillige valg og fravalg der på retorisk vis benyttes. Her er det, at den modtager som etnografen henvender sig til også kan have indflydelse på valgene. Van Maanen beskriver tre kategorier af læsere, som etnografen kan vælge at henvende sig til: *Social Science Readers*, *Collegial Readers* og *General Readers*.⁵⁹

Social science readers læser etnografien med videnskabelige briller, der sorterer alt fra der ikke passer ind i deres eget interessefelt. Deres motivation for at læse etnografien kan være, at finde empirisk materiale der understøtter en teori i deres

⁵⁶ Van Maanen (1988), 96

⁵⁷ Van Maanen (1988), 25

⁵⁸ Clifford (1986), 7

⁵⁹ Van Maanen (1988), 25-35

egne undersøgelser. Altså er de ikke interesserede i forfatterens fortolkninger af feltnoterne og de argumenter, der benyttes til at forsvare forskellige antagelser. Etnografer er generelt ikke begejstrede for at deres data tages hovedkulds ud af kontekst og er efterhånden blevet meget opmærksomme på, hvordan deres arbejde bliver bearbejdet af andre. For at forhindre at data bliver brugt i forkerte sammenhænge, må etnografen være så specifik i sin formidlingsform som mulig. Skrivestilen i en etnografi der henvender sig til social science readers vil derfor ikke være underholdende og fyldt med tillægsord og farverige beskrivelser, da læserens interesse er at få lagt de fakta på bordet, som etnografen har indsamlet.⁶⁰

Collegial readers er specialister inden for samme område, altså etnografi, og er derfor de mest kritiske modtagere. Karakteristisk for en etnografi der henvender sig til en sådan gruppe er selve jargonen, som er præget af fagtermer og specifikke definitioner. Fagtermer og vendinger som ”informanterne”, ”den sociale konstruktion af” bliver brugt flittigt. Brugen af disse samt valget af definitioner på vigtige begreber, er alt sammen med til at indkredse de kollegaer, der har de samme opfattelser. Samtidig er der forventninger til, at forfatteren redegør for sin fremgangsmåde; hvilken teknik og teori han bruger, hvilke generaliseringer han laver og så videre. Altså er det klarhed og detaljer frem for sproglig kreativitet, som betyder mest i en sådan fortælling.⁶¹ Disse strengere krav og talrige forventninger fra kollegaer kan meget vel have indflydelse på, hvordan repræsentationen af den studerede kultur kommer til udtryk. Collegial readers er meget hurtige til at kritisere hvis teksten er for clichéfyldt, for sød eller hvis forfatteren dyrker sin egen unikke stil for meget.⁶²

General readers har ikke den samme videnskabelige motivation eller kritiske sans som læserne fra de to andre kategorier. Her stilles der netop høje krav til den sproglige kreativitet og opfindsomhed, som skal sørge for, at læseren føler sig godt

⁶⁰ Van Maanen (1988), 30-31

⁶¹ Van Maanen (1988), Marcus and Cushman (1982), 28

⁶² Van Maanen (1988), 27-29

underholdt af en medrivende historie. Etnografen er opmærksom på, at publikum her ikke er specialister og derfor forudsætningsløst skal kunne læse etnografien. Brugen af fagtermer reduceres mest muligt og i stedet påtager etnografen sig mere en historiefortællerrolle. Kulturen skal vises frem på den mest indbydende facon uden at der lægges vægt på en dybdegående analyse, og det kan skabe en vis simplificering af den repræsenterede kultur. Typisk vil fortællingen have fokus på en fremmed kultur, som er meget anderledes end læserens kultur, og derved kan de blive udsat for nogle kraftige kontraster. Ofte vil læseren ubevidst have en masse fordomme eller forventninger med sig i læseprocessen og netop disse er forfatteren opmærksom på at gribe fat i. Ved at bryde med disse fordomme fanges læserens interesse.⁶³

En pointe, som er typisk for denne type fortælling, der søger et bredt publikum er, at man kan lære en masse om sin egen kultur ud fra studier af andres. Her er det, at collegial readers vil anklage sådanne fortællinger for at være for romantiske, overfladiske og vildledende.⁶⁴

Valget af formidlingsform og modtager samt magtforholdet mellem disse, har en dominerende indflydelse på måden at præsentere en kultur. Spørgsmålet er så, om dette magtforhold giver mest magt til modtageren eller til fortælleren? Fortælleren kan blive farvet af teoretiske sammenhænge og kollegaers forventninger. Derved risikerer kulturen at stå for skud og kan til tider overfortolkes eller ændres, for at kunne leve op til forfatterens og ikke mindst læserens forventninger.

Formidlingsprocessen er en lige så stor del af det etnografiske arbejde og lige så komplekst som selve feltarbejdet. Man kan konkludere, at etnografen har en kolossal magt og derved stor indflydelse på hvordan repræsentationen af en kultur på retorisk vis konstrueres til mindste detalje. Denne magt må sandsynligvis være årsag til tanker og spekulationer fra etnografens side. Den amerikanske antropolog Loring Danforth beskriver dette med få, meget rammende ord: "Who am I to be

⁶³ Van Maanen (1988), 33

⁶⁴ Van Maanen (1988), 31-33

saying these things, by what right, and to what purpose, and how on earth can I manage honestly to say them?"⁶⁵

9. Etnografi som videnskab

I de forrige afsnit har vi erfaret, at det er svært at give en endelig definition på, hvad etnografi er, da der er mange forskellige opfattelser heraf. Vi har lært, at det etnografiske arbejde samt videreformidlingen af dette, i høj grad er præget af etnografens subjektive holdninger og fortolkninger, og således kun fortæller delvise sandheder. Set i lyset af denne problemstilling ønsker vi at se nærmere på, hvordan man kan forstå etnografi som videnskab.

Vi vil kort opridse to videnskabsteoretiske forståelser, som vi mener, har haft størst betydning for etnografien. De er henholdsvis fra 1920erne og fra "moderne tid", primært efter 1970, da vi senere vil behandle to etnografier fra disse perioder. Det er vigtigt her at pointere, at der har været flere videnskabsteoretiske forståelser, som har gjort sig gældende. Men vi har valgt kun at sætte fokus på den *positivistiske* og den *postmoderne*, da vi opfatter disse som de største repræsentanter indenfor de to perioder. Det er altså blot vores hensigt at give et billede af, at man i de pågældende perioder har haft forskellige videnskabelige paradigmer og måder at opfatte ting på, og at disse forskellige opfattelser i høj grad har været med til at forme det etnografiske arbejde. Vi vil desuden gøre rede for nogle af forskellene mellem naturvidenskaben og humanvidenskaben, da begge grene er repræsenteret i vores etnografier.

9.1 Videnskab og metode

I Gyldendags leksikon defineres videnskab som en systematisk fremgangsmåde til at frembringe og formidle viden.⁶⁶ Det er en praksis, der søger at udvikle viden, som ligger ud over den almene. Den sigter mod, at få dyb indsigt i de fænomener den undersøger og prøver derved at opnå erkendelse i spørgsmål vedrørende

⁶⁵ Geertz (1989), 23, Loring Danforth

⁶⁶ Gyldendals leksikon, "videnskab"

verdens forhold. Der står desuden skrevet: ”grænserne mellem videnskab og ikke-videnskab ikke er entydige men de fleste er enige om, at videnskab er teoretisk, tilstræber objektivitet og anvender systematiske undersøgelsesmetoder”.⁶⁷

De forskellige grene indenfor videnskab, den natur-, samfunds- og humanvidenskabelige, koncentrerer sig om hver deres afmærkning af verden. Etnografien, der i dag hører til de humanistiske videnskaber, bidrager til forståelsen af menneskelige tilværelser. Den er opfattet som en videnskab; ”der har til opgave at beskrive, fortolke og forklare menneskelige kultur- og samfundsforhold i alle dele af verden.”⁶⁸

De humanistiske videnskaber er blevet kritiseret for at være mindre videnskabelige end andre videnskaber og er først egentligt anerkendt indenfor de senere år. Kritikken gik blandt andet på, at humanvidenskaberne i deres teori manglede præcision og entydighed.⁶⁹ Kriterier som præcision og entydighed er afgørende indenfor de naturfaglige fag, men er ikke mulige at fuldføre i studier vedrørende menneskelige forhold, da der ikke kan gives entydige forklaringer og tolkninger på hvordan mennesker er. Naturvidenskaben søger viden om de processer og lovmæssigheder der sker i naturen⁷⁰ eksempelvis de biologiske og fysiologiske. Tidligere opfattede man naturvidenskaben som den eneste sande videnskab og følgelig søgte etnografien at leve op til naturvidenskabens krav ved at skematisere de sociale og kulturelle forhold som blev undersøgt.⁷¹

Idet etnografi som bekendt handler meget om metode, altså en indsamling af empiri, er det væsentligt kort at nævne hvilke overvejelser, man bør gøre sig i forbindelse med det metodiske arbejde. Hastrup definerer metode som; ”en betegnelse for den systematiske søgen, som forskeren bruger i sit arbejde med virkelighedens elementer for at nå til nye indsigter.”⁷² Metoden forudsætter altså videnskaben,

⁶⁷ Gyldendals leksikon, ”videnskab”

⁶⁸ Hastrup (1985), 13

⁶⁹ Hastrup (1985), 24

⁷⁰ www.wikipedia.dk ”naturvidenskab”

⁷¹ Hastrup (1985), 25

⁷² Hastrup (2003), 29

fordi det er med den, man indsamler den viden, der senere danner grundlag for videnskaben. Derfor afhænger videnskabens troværdighed i høj grad af det metodiske arbejde⁷³

Inden man begynder på sit vidensprojekt, er det altså vigtigt at gøre sig klart, hvordan man vil gribe det an rent metodisk. Herunder finde frem til hvad det præcist er, man vil vide og hvilken fremgangsmåde man vil bruge for at opnå den viden. Undervejs i processen er det væsentligt, at man forholder sig kritisk og reflekterende til de erfaringer man gør sig samt tager stilling til *validiteten*⁷⁴ af resultaterne. Desuden er det afgørende, at udvælge den videnskabsteoretiske forståelse man ønsker at analysere sin viden ud fra, da denne har afgørende betydning for de endelige resultater. Denne måde at gribe sit vidensprojekt an på, er i stil med Hastrups før nævnte opstilling af den etnografiske proces; samlingen, ordningen og slutningen.

Selvom det er vigtigt at udvælge en strategi for det etnografiske projekt, er det væsentligt at holde sig for øje, at nogle af de bedste erfaringer man gør sig som etnograf ofte fås gennem forbløffelse og overraskelser. Det er derfor vigtigt, at man ind mellem ”slipper sig løs” og lader sig føre ind i det univers der undersøges, fri fra tanker og spekulationer.

For at kunne kalde sin empiri for videnskab, kræver det altså mere end blot en indsamling af viden og en beskrivelse af de forhold man ser. Det fordrer, at man udvikler det empiriske arbejde og søger bag det synlige.⁷⁵ Etnografen søger sandheden om fænomener, der ligger ud over det velkendte og som er tilgængelig for alle. I dette arbejde er det vigtigt at erkende, at man kun kan udvikle *hypoteser* om menneskers sandheder, fordi man jo ikke kan give noget endegyldigt svar på, hvad virkeligheden er.

Den etnografiske videnskabs opgave med at beskrive og fortolke mennesker og kulturer bygger således kun på gisninger. Vi vil nu se på hvordan etnografien er

⁷³ Hastrup (2003), 30

⁷⁴ Gyldigheden af en undersøgelse. F.eks. hvordan etnografens egen holdninger kan have haft indflydelse på resultaterne.

⁷⁵ Hastrup (1992), 14

gået fra at opfatte sin viden som sandhed, til at erkende at man kun kan opstille hypoteser ud fra det man ser og oplever.

9.2 Positivism og postmodernisme

Videnskaben afspejler og former måden at anskue verden på og derfor vil det etnografiske arbejde ofte være præget af den videnskabsteoretiske forståelse, der gør sig gældende i den pågældende periode. Det videnskabsteoretiske paradigme der gjorde sig gældende i 1920'erne var blandt andet det positivistiske.⁷⁶ Det karakteristiske ved positivismen er, at den tror på, at man kan nå frem til en objektiv, gyldig sandhed via det, som er observerbart og tilgængeligt. Det var opfattelsen, at al sand viden kun kunne tilegnes via det, som rent faktisk eksisterede og derfor betragtede man eksempelvis ikke viden om det metafysiske som gyldigt. Man mente, at den eneste form for videnskabelig erkendelse var den naturvidenskabelige⁷⁷ og man antog, at et menneskets sind kunne skematiseres og beskrives ud fra statistikker og tal. Groft sagt kortlægger positivismen sandheder, ud fra det øjet ser uden at tage højde for årsagsforklaringer og socialkulturelle sammenhænge. Den positivistiske opfattelse satte præg på den etnografiske praksis. Det var her almindeligt, at man rejste ud i verden og observerede fremmede, ”vilde” for derefter at konstruere sandheder om dem ud fra det indsamlede datamateriale. Etnografens oplevelser og fortolkninger om ”de andre” blev altså konstitueret som sand viden, uden at der blev draget tvivl om etnografens troværdighed og personlige indflydelse på materialet.

I dag ser man tilgangen til videnskaberne og verdens strukturer ud fra et anderledes, mere nuanceret perspektiv. I 1970'erne brød en ny videnskabsteoretisk forståelse frem, den postmodernistiske⁷⁸, og den har i høj grad sat sine spor i den moderne forskning. Den postmoderne tanke står i kontrast til den positivistiske opfattelse om

⁷⁶ www.teorier.dk, ”positivisme”

⁷⁷ www.leksikon.org, ”positivisme”

⁷⁸ Hastrup (1992), 9

en observerbar virkelighed. Den afviser enhver ide om en objektiv sandhed og totale løsninger og erklærer, at der ikke findes noget endeligt svar på, hvad der er sandt, og hvad der er falskt. I positivismen mente man, alt alting kunne inddeles i kategorier og skemaer, men postmodernisme nægter, at der findes et gyldigt skel mellem ting. Postmodernismen mener derimod, at al viden er afhængig af tid, sted og sociale omstændigheder.⁷⁹ Denne opfattelse har vundet indflydelse indenfor etnografien, hvor man ligeledes søger at forstå individet ud fra dets sociale betingelser.

Videnskabstanken er ifølge Hastrup gået fra at være rationalistisk til at være solidarisk.⁸⁰ Solidarisk fordi man i højere grad end før søger at forstå mennesker ud fra den sammenhæng de befinder sig i og ligeledes fordi man søger at bekæmpe forestillingen om et opdelt "de andre" som værende det eksotiske, primitive og et "os" som de civiliserede. Samtidig mener man, at det er vigtigt at fastholde, at der er forskel på mennesker og at disse forskelle er betydningsfulde og værd at kende for at kunne forholde sig solidarisk med menneskeligheden.

Det skal hertil siges, at der er delte meninger om postmodernismens synspunkter og mange har stillet sig kritisk overfor den. Det er dog stadig vores opfattelse, at mange af postmodernismens betragtninger har stor indflydelse på den måde, man i dag laver etnografi.

Etnografien bygger desuden på en hermeneutisk ambition. Ligesom postmodernismen opfatter den mennesker som selvstændige individer med forskellige handlemønstre⁸¹ og man mener, at for at kunne forstå helheden af det der undersøges, må man forstå alle de dele der kan have indflydelse herpå. Når man søger at forstå andre mennesker, må man altså forstå alle de forhold der kan have indflydelse på dem, samt se på hvorfor de gør som de gør.⁸² Det er vigtig at tage højde for, at man altid vil tolke det man ser, ud fra den viden man har i forvejen,

⁷⁹ www.wikipedia.org, "postmodernisme"

⁸⁰ Hastrup (1992), 11

⁸¹ www.wikipedia.org, "hermeneutik"

⁸² www.teorier.dk, "hermeneutik"

altså i rammen af sin egen forståelseshorisont. En betragtning der er vigtig at erkende, når man søger at forstå andre menneskers livsverden.

10. Behandling af to etnografier

Vi vil i dette afsnit beskæftige os med to etnografier, *Coming of Age in Samoa* fra 1928 og *Writing Women's Worlds* fra 1993. Formålet er ikke at foretage en større dybdegående analyse men med udgangspunkt i udvalgte kapitler fra de to etnografier, vil vi illustrere hvordan de hver især afspejler en tidsperiode og forskellige tilgange til fremstillingen af det etnografiske arbejde. Set i lyset af vores problemformulering er det nødvendigt at kaste et blik på etnografi som den blev skrevet engang og som den er i dag.

10.1 Coming of Age in Samoa

Margaret Mead (1901-1978) var nordamerikansk socialantropolog og psykolog og blandt andet kendt for sin forskning omkring personlighedsudvikling, kønsroller og seksualitet under forskellige samfundsmæssige og kulturelle forhold. Hun blev uddannet antropolog på Barnard College i New York som elev af Franz Boas. Her var man især optaget af sammenhængen mellem kultur og personlighed, og det blev netop dette, Mead beskæftigede sig med i sit første etnografiske feltarbejde på Samoa i 1925.⁸³

Ifølge Mead selv var der større chance for et tydeligere resultat af den etnografiske forskning, når etnografen studerede 'simple og primitive folk' hvis samfund, som med Meads egne ord, ikke havde opnået sammen kompleksitet som vores eget. Samfund som havde en helt anden historie, sprogstamme, religion og derved stod i kontrast til de vestlige.⁸⁴ Med denne sprogbrug og beskrivelse "stempler" Mead implicit de ikke-vestlige samfund som værende underlegne, og man kan på den måde sige, at Mead repræsenterer det tidligere og traditionelle syn på forholdet mellem "de hvide" og "de vilde".

⁸³ <http://www.leksikon.org>, "Margaret Mead"

⁸⁴ Mead (1928), 15

Hun valgte, at tage til Samoa netop fordi dette sted var så anderledes og modsat det amerikanske samfund. Her afgrænsede hun feltet ved at sætte fokus på de samoanske teenagepiger, deres udvikling fra pige til kvinde og de problemer det eventuelt måtte medføre. Valget af samoanske piger, frem for drenge, blev begrundet med håbet om, at opnå en større intimitet med pigerne i og med hun selv var kvinde. Ydermere fordi både deres fysiske og materielle omgivelser, deres rutiner og levemåde var så helt igennem anderledes, og dermed var deres holdninger til for eksempel børn og sex også en stor kontrast til den amerikanske eller vestlige piges.⁸⁵

Målet med hendes feltarbejde var at undersøge om den traumatiske teenagealder eller 'adolescence' i USA med problemer omkring forældre, skole, religion, venner, kærester og generelt oprør mod autoriteter, også var gældende på Samoa. Kort sagt, var problemet biologisk eller kulturelt bestemt?

For at undersøge dette tilbragte Mead ni måneder på Samoa tæt sammen med pigerne;

Speaking their language, eating their food, sitting barefoot and cross-legged upon the pebbly floor, I did my best to minimise the differences between us and to learn to know and understand all the girls (...)⁸⁶

Det står her klart, at Mead gjorde sig nogle overvejelser omkring sin tilstedeværelse og opførsel blandt pigerne. Hun forsøgte, at leve på lige fod med de indfødte for at opnå mest mulig viden og indsigt i deres livsverden, med alt hvad det indebærer.

Den deltagende observation var altså Meads metode til indsamling af viden, men alligevel virker det som om at hun i *Coming of Age in Samoa* udelukkende skriver om det hun ser. Ingen kommentarer eller tanker af mere personlig karakter indikerer, at hun rent faktisk selv var til stede. Der er derfor et fravær af etnografen. Samtidig angiver hun på ingen måde tvivl eller spørgsmål ved det hun observerer, men virker derimod sikker i sin sag og fremlægger klare facts om det

⁸⁵ Mead (1928), 16

⁸⁶ Mead (1928), 16

samoanske samfund. Derved fremstår hun som en autoritativ fortæller, der ikke betvivler egen viden, og man kan derfor, ifølge Van Maanens formidlingsformer, primært betegne Meads etnografi som en realist tale.

Alligevel findes der i *Coming of Age in Samoa* træk fra andre formidlingsformer.

The life of the day begins at dawn, or if the moon has shown until daylight, the shouts of the young men may be heard before dawn from the hillside (...) As the dawn begins to fall among the soft brown roofs and the slender palm trees stand out against a colourless, gleaming sea, lovers slip home from trysts beneath the palm trees or in the shadow of beached canoes (...)⁸⁷

På denne maleriske måde indleder Mead *Coming of Age in Samoa* med en generel beskrivelse af en typisk dag i en landsby. Citatet illustrerer en skrivestil af poetisk karakter, hvilket er kendetegnende ved den impressionistiske formidlingsform. Det viser samtidigt Meads gennemgående idylliske fremstillingen af samfundet på Samoa. Hun beskriver hvordan folket har en utrolig afslappet tilgang til livet, fordi det ikke er underlagt moralske standarder og tvunget til at foretage individuelle og afgørende valg. Dette kommer blandt andet til udtryk i samoanernes anderledes forhold til seksualitet. ”More frequently still an old man, a widower or a divorced man will be a girl’s first lover.”⁸⁸ Noget der ikke er accepteret i et amerikansk samfund finder her sted i mere frie rammer, hvor der ikke sættes spørgsmålstejn ved om seksuelt samvær mellem unge piger og voksne mænd er moralsk forsvarligt. Om kærlighed og seksualitet på Samoa skriver Mead opsummerende;

Romantic love as it occurs in our civilization, in inextricably bound up with ideas of monogamy, exclusiveness, jealousy and undeviating fidelity does not occur in Samoa.⁸⁹

⁸⁷ Mead (1928), 14

⁸⁸ Mead (1928), 64

⁸⁹ Mead (1928), 74

På grund af Meads konkluderende facon, som citatet illustrerer, fremstilles de forskellige grupper af mennesker hun stifter bekendtskab med ret ens og stereotyp. Gruppen af unge piger har ifølge Mead én bestemt hverdag, hvor de fortager fastlagte gøremål, og det samme gælder de unge drenge, ældre mænd og kvinder. Hun får derved dagene på Samoa til at fremstå som værende ens. Vi har før nævnt at en etnografi konstrueres af etnografens egen holdninger og tolkninger, og man kan i den grad også sige, at Mead former *Coming of Age in Samoa* gennem sin formidlingsform, sprogbrug og tolkning.

Mead har, som den sammenlignende og konkluderende del af etnografien, kapitler som kun omhandler problemerne i USA set i lyset af de samoanske opdagelser, hun har gjort sig. Hun udleder, at pigerne på Samoa ikke oplever teenagealderen som stress- og problemfyldt, fordi de lever i et homogent samfund, hvor det ikke er nødvendigt at fortage individuelle og afgørende valg omkring eget liv. Svaret på det spørgsmål som var etnografiens hovedemne er altså, i følge Meads konklusioner, at problemet omkring teenagere ikke skyldes en fysisk og biologisk proces, men har derimod at gøre med civilisation og kulturelle forhold.⁹⁰

Trods de forholdsvis skarpe opdelinger mellem Mead selv og dem hun studerede og kategoriseringen af det samoanske folk som værende del af et primitivt samfund, var Mead alligevel banebrydende og nytænkende, i og med hun brugte sit studie til at undersøge og afklare problematikker i egen kultur. *Coming of Age in Samoa* og dens sammenligning af kulturer var i høj grad med til at øge opmærksomheden omkring den etnografiske metode i USA, som på dette tidspunkt stadig var en ung arbejdsmåde.⁹¹ *Coming of Age in Samoa* blev en bestseller, gentrygt adskillige gange og satte samtidig Mead i en position som medskaber af antropologien.⁹² På trods af hendes betydningsfulde rolle i antropologien og *Coming of Age in Samoa's* succes, begyndte man i tiden efter Meads død at forholde sig kritisk til etnografien. Derek Freeman (1916-2001) står for eksempel bag flere kritiske bøger om Mead og

⁹⁰ Mead (1928), 130

⁹¹ www.wikipedia.org, "Coming of Age in Samoa"

⁹² Freeman (1999), 191

hendes etnografiske arbejde. Han beskyldte hende blandt andet for at bygge *Coming of Age in Samoa* på falske informationer fra informanterne.⁹³ Denne kritik er der igen blevet sat spørgsmålstegn ved, og de fleste antropologer har nu taget til takke med, at sandheden nok aldrig kommer frem.⁹⁴

Som modpol til denne klassiske og tidlige etnografi vil vi i det følgende afsnit se på en moderne etnografi.

10.2 Writing Women's Worlds

Jane Lila Abu-Lughod er antropolog og professor på Columbia University med speciale i mellemøstlige studier og køns forskning.⁹⁵ Hun har i en årrække boet i forskellige lande i mellemøsten, hvor hun har samlet materiale til sine bøger og artikler. En af disse er *Writing Women's Worlds*, en etnografi fra 1993 som handler om kvinderne i det lille beduinsamfund, Awlad Ali, i Egypten. Det er hendes anden etnografi om disse kvinder og deres samfund. Den adskiller sig fra den første etnografi; *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society*, ved at være bygget op af historier og samtaler optaget på bånd, hvorimod den første var baseret på skrevne feltnoter fra lasede notesbøger. Hun følte, at det var nødvendigt at lytte til deres samtaler og historier, da disse var et afgørende aspekt i forståelsen af deres livsverden.⁹⁶ ”It is made up of conversations, narratives, arguments, songs, reminiscences, even an essay, that these women shared with each other or with me.”⁹⁷ Etnografien er altså bygget op af historier om og af de kvinder den omhandler, hvilket vil sige, at det er kvinderne selv, der er fortællere af deres og samfundets historie. Derved forsøger Abu-Lughod at undgå at bringe egne forudindtagede holdninger om kvinderne og deres samfund over i sine tolkninger.

⁹³ Freeman (1999), 202

⁹⁴ www.wikipedia.org, “Margaret Mead”

⁹⁵ http://www.multiworld.org/m_iversity/althinkers/lila.htm

⁹⁶ Abu-Lughod (1993), 1-2

⁹⁷ Abu-Lughod (1993), 1

“He was a first cousin, and I didn’t want him. He was old and he lived with us. We ate out of one bowl. His relatives came and slaughtered a sheep and I started screaming, I started crying. My father had bought a new gun, a cartridge gun. He said, ‘If you don’t shut up I’ll sent you flying with this gun.’”⁹⁸

Dette uddrag af en kvindes historie viser, hvordan Abu-Lughod refererer historierne som direkte tale i etnografien, sådan som de er blevet fortalt til hende. Kvinderne er ærlige og åbne, og dette kan hænge sammen med, at Abu-Lughod selv er halv palæstinenser og der derved nedbrydes nogle barrierer, som gør at hun lettere kan komme ind på livet af disse kvinder. De betragter hende nok mere som en af deres egne grundet hendes arabiske baggrund, og samtidig er hun et kendt ansigt i landsbyen da hun, som før nævnt, har observeret kvinderne tidligere. Af den grund tør kvinderne tale til hende og skræmmes ikke væk af båndoptageren.

Selvom størstedelen af etnografien er gengivelse af kvindernes historier, er Abu-Lughod også selv tilstede som jeg-fortæller, hvor hun opsummerer og kommenterer, men fokus ligger på dem omkring hende. Samtidig gengiver hun de spørgsmål, som ligger til grund for historierne, og påpeger i den forbindelse i sin introduktion til etnografien, at disse er med til at forme etnografien.⁹⁹ Generelt reflekterer hun i introduktionen meget over de forbehold, man må tage som etnograf, og hvilke overvejelser hun har gjort sig i skildringen af disse kvinder. Blandt andet beskriver hun, hvor vigtigt det er at være opmærksom på generaliseringer når man skriver en etnografi. Med generalisering mener Abu-Lughod, at man ofte i beskrivelser af fremmede folk tager udgangspunkt i individuelle liv og enkeltstående situationer, og derved kommer til at skabe typifikationer. Modsætninger, interessekonflikter og skiftende holdninger hos den enkelte person overses og de såkaldte andre kommer til at fremstå mere ensartede og selvhjulpne, og på den måde også mere forskellige fra os selv, end de nok i virkeligheden er.¹⁰⁰ Hun mener dog, at det positive ved

⁹⁸ Abu-Lughod (1993), 47

⁹⁹ Abu-Lughod (1993), 2

¹⁰⁰ Abu-Lughod (1993), 7

generalisering er, at det gør at u håndgribelige koncepter som kultur kan give mening.

Som vi før har nævnt i afsnittet om formidlingsformer, blander eller skifter de fleste etnografier fortællerstil, og *Writing Women's Worlds* er ikke en undtagelse. Abu-Lughod benytter hovedsagligt confessional fortællerstil, men med en personlig vinkel hvor hun ikke lægger skjul på sin egen tilstedeværelse i fremstillingen. For eksempel refererer hun i første kapitel en sang, hvor hun efterfølgende kommenterer: "Where these songs about her husband, long dead? Or about the past? Or was she perhaps thinking of me, whose loved ones were far away?"¹⁰¹ Modsat *Coming of Age in Samoa*, hvor Mead opererer som den autoritative og alvidende fortæller, er det i *Writing Women's Worlds* både beduinkvindernes historier og Abu-Lughods egne refleksioner der kommer til udtryk. Dog er hun bevidst om ikke at være alt for påtrængende og tydelig i etnografien, da fokus er på kvindernes historier.¹⁰² I denne forbindelse tager hvert kapitel udgangspunkt i en eller to kvinder frem for hele gruppen for på den måde at undgå den før omtalte generalisering.

Abu-Lughods valg af fortællerstil afspejler desuden, hvem hun havde i tankerne, da hun skrev etnografien, altså hvilket publikum den er skrevet til. Den henvender sig til collegial readers, andre antropologer og studerende i antropologi.¹⁰³

Efter denne gennemgang af *Coming of Age in Samoa* og *Writing Women's Worlds* står det klart, at de to etnografier repræsenterer hver deres tidsperiode og dermed også to forskellige videnskabsteoretiske tilgange til et stykke etnografisk arbejde. Mead står som repræsentant for det positivistiske syn, mens Abu-Lughod repræsenterer det postmoderne.

Mead levede i en tid, hvor kolonialismen stadig trivedes, og hvor den generelle opfattelse var, at den hvide mand var hævet over de såkaldte primitive. Hun var

¹⁰¹ Abu-Lughod (1993), 50

¹⁰² Abu-Lughod (1993), 29

¹⁰³ Abu-Lughod (1993), 1

med til at stifte faget antropologi og var desuden en af de første til selv at tage ud og undersøge et andet samfund på egen hånd. Det er derfor klart, at hun ikke havde samme udgangspunkt for at forstå menneskelige forhold, som vi har i dag.

I *Writing Women's Worlds* skinner den post-moderne opfattelse tydelig igennem. Her reflekter Abu-Lughod over sin egen indflydelse, og hun er opmærksom på, at hun selv er med til at forme etnografien, blandt andet via de spørgsmål hun stiller, og den betydning hun tillægger de historier, hun udvælger. Hun er klar over, at hun på ingen måde kan fremstille "life as lived"¹⁰⁴ for sine læsere. Disse overvejelser kommer ikke til udtryk i *Coming of Age in Samoa* og derved fremstår Meads observationer og undersøgelser som sandhed. I og med Abu-Lughod erkender sin subjektive indflydelse på sine informanter, kommer hun nærmere en mere nuanceret og troværdig fremstilling af beduinsamfundet.

11. Pilotetnografi – vores empiriske undersøgelse

Dette afsnit er bygget på egen empiri, da vi anser det for at være en fordel selv at afprøve den etnografiske metode, for dermed at knytte praktisk erfaring på vores teori. Ved selv at afprøve metoden giver det os chancen for at opleve hvilke muligheder og begrænsninger etnografen møder i sit daglige arbejde, samt få en fornemmelse af hvordan etnografi søger at forstå andre menneskers livsverden. Det er altså vores mål selv at udføre feltarbejde med henblik på at lave en pilotetnografi.

Efter mange overvejelser og diskussioner om valg af felt, besluttede vi os for Netværksgruppen på Nørrebro i København, et værested hvis formål er at fremme integration i lokalsamfundet og skabe dialog og forståelse mellem flygtninge, indvandrere og danskere.¹⁰⁵ Dette opnås gennem forskellige daglige aktiviteter og månedlige arrangementer af social og kulturel art.

Vi valgte netop dette sted, fordi vi forstillede os, at det ville give os mulighed for at observere mennesker indenfor et afgrænset socialt felt. Da vi ikke havde mulighed

¹⁰⁴ Abu-Lughod (1993), 2

¹⁰⁵ Netværksgruppens informationspjece. www.frivillighuset.net

for at rejse ud i verden, men samtidig havde interesse i at observere mennesker med anden etnisk baggrund, valgte vi den såkaldte baggårdsetnografi, hvor man studerer mennesker, som er en del af ens egen samfund. Netværksgruppen blev altså vores felt.

Det var vigtigt for os, at interagere med de mennesker vi observerede, og på stedet var det oplagt, da man her kunne fungere som lektiehjælper og dermed indgå naturligt i stedets aktiviteter. Vi forventede, at lektiehjælpen samtidig var et godt springbræt til at komme i snak med brugerne og føre samtalen videre til andre og mere personlige emner. Vi var på forhånd klar over, at det ikke kunne lade sig gøre at forstå menneskene på stedet fuldstændigt, og vores observationer ville lagt fra være fyldestgørende, da vi kun var på stedet i et par uger.

Vi valgte at møde op to og to ad gangen under observationerne, for bedre at kunne falde ind i mængden på det lille sted. Herudover gjorde vi os nogle overvejelser om, hvorvidt vi skulle fungere som skjulte eller åbne observatører, og besluttede at den åbne metode var den mest hensigtsmæssige. I den anledning valgte vi at hænge et opslag op omkring os selv og vores projekt.

Observationerne foregik om eftermiddagen i tidsrummet 13-16, da der her typisk var flest brugere på stedet. Derudover deltog nogle i et cykelkursus for indvandrerkvinder, for at opleve et af stedets fællesaktiviteter.

Efter endt observation skrev vi hver især vores feltnoter ned, altså oplevelser og refleksioner over dagens begivenheder. Senere i forløbet lavede vi et opfølgende formelt interview med en bruger for at få svar på nogle uafklarede spørgsmål. Hvor vi brugte Spradleys interviewteknik.

Vi besluttede at skrive vores pilotetnografi i fællesskab ud fra tolkninger af individuelle noter og oplevelser. Disse er angivet med navn og dato.

Pilotetnografi er inddelt i tre centrale temaer: *Hvordan bruges netværksgruppen?*, *Interaktionen på stedet* og *Vores udvikling i feltet*.

11.1 Hvordan bruges Netværksgruppen?

Netværksgruppen er præget af mange forskellige typer brugere, der benytter stedets faciliteter afhængig af behov. Mange kommer for at få lektiehjælp både til dansk på begynderniveau og til videregående uddannelser. Andre bruger stedet som et frirum til socialt samvær med kaffe, hygge og spil. Derved har de hver især forskellige behov, de søger opfyldt på stedet. Vi oplevede, at størstedelen af brugerne var meget kontaktsøgende og åbnede sig for os uden forbehold. I en samtale mellem Caroline og en udenlandsk kvinde, som hun kun lige har mødt, tydeliggøres dette i og med hun åbent og ærligt fortæller en meget personlig historie. De to sidder i fællesrummet efter endt lektiehjælp.

Hun var lige blevet skilt fra en mand, som hun havde været gift med i 2 år. Hun talte meget længe om denne mand, om alle hans forretninger forskellige steder i verden, om hans mange forrige ægteskaber og alle hans børn. Hun talte om hans penge. Han havde givet hende 100.000 kr. til at arrangere brylluppet og hun havde stukket 50.000 kr. i lommen, som et slags sikkerhedsnet, hvis nu ægteskabet gik i opløsning. *(Caroline, d. 24/4)*

Her bliver Caroline straks inddraget i kvindens livsverden og får et glimt af hvad der har betydning for hende. Det er tydeligt, at hun har et behov for at tale med nogen om denne, for os, usædvanlige situation. Hun giver ikke udtryk for, at hun angrer sin handling og virker ikke til at bekymre sig om, hvad vi tænker om hende, når vi hører en sådan historie. Hun søger et socialt samvær med andre på stedet og får derved afløb for sine følelser.

Vi oplevede, at flere brugte stedet til at få hjælp i situationer, som de ikke selv kunne varetage. Det kunne for eksempel være hjælp til fornyelse af pas eller at få på plads hvilke betingelser, der skal være opfyldt før det er muligt at få familiebesøg fra hjemlandet. Det er vores indtryk, at Netværksgruppen har stor indflydelse på brugernes integration, da netop hjælpen til sådanne ting gør brugerne bedre rustet til at fungere optimalt i det danske samfund og derved tør tage skridtet videre mod at opfylde deres drømme. Flere af de brugere vi mødte lagde netop ikke skjul på deres

drømme og ønsket om at få opfyldt disse. Dette blev erfaret, da en kvinde ud af det blå henvendte sig til Matilde. På det tidspunkt var der mange brugere på stedet, og der var en naturlig samling af mennesker i det lille køkken- og entréområde. Matilde var netop ankommet til Netværksgruppen og stod alene, uden helt at vide hvad hun skulle foretage sig, da kvinden opsøgte hende og sagde:

Jeg vil meget gerne åbne en restaurant, en egyptisk restaurant (...) Jeg har en god ven i Baghdad, som har en masse penge og som gerne vil være med til at åbne den. Han kan også skaffe alt maden, ingredienserne og sådan (...) Kan du hjælpe mig med at komme i gang med mit projekt? (*Matilde, d. 17/4*)

Hun søger herved råd og vejledning hos Matilde uden at vide, at hun står overfor en studerende, hvis kompetencer ligger uden for restaurationsområdet, og derved ikke har nogen mulighed for at give et svar kvinden kan bruge. Dette er et vidnesbyrd om hendes gå-på-mod og lyst til at iværksætte sin idé, og samtidig viser det, at kvinden opfatter stedet som springbræt til at få projektet op at stå. Hun fremstår dog også som en, der er uvidende om, at man ikke "bare lige" kan åbne en restaurant i Danmark.

Et andet eksempel hvor en gruppe på ca. 20 kvinder med anden etnisk baggrund er på cykelkursus understreger, at Netværksgruppen også bruges til at lære noget, som er typisk dansk.

Vi valgte senere i forløbet at lave et formelt interview med en bruger, som havde en stærk tilknytning til Netværksgruppen, for dermed at få et bedre indtryk af stedets betydning for disse brugere. I denne forbindelse spurgte vi en bruger, om han var interesseret i at medvirke i et interview. Han takkede nej og henviste i stedet Ea og Matilde til Ali, en ung arabisk fyr som kom meget på stedet. Interviewet fandt sted i opholdsrummet, hvor der også var andre til stede. Følgende citat er gengivet fra interviewoptagelserne:

Ea: ”Hvad bruger du stedet til?”

Ali: ”Jeg hjælper de udlændinge der kommer her (...) underviser dem i dansk, arabisk og engelsk. Jeg får også selv hjælp her på stedet. Ofte har det noget at gøre med udtalen og forståelsen af danske ord. Jeg har fået rigtig mange kontakter både danskere og udlændinge. Jeg har ikke lært Danmark 100 % at kende, men jeg har lært meget.” (*Ea og Matilde, formelt interview, d.27/4 kl. ca. 13-14*)

Her kommer det tydeligt til udtryk at Netværksgruppen, for ham, skaber en ramme om hans liv og derved styrker hans person. I og med at han både modtager hjælp og selv fungerer som frivillig, fremstår han som et forbillede for andre brugere. Denne status gør ham stolt, og giver ham lysten til fortsat at komme i Netværksgruppen.

Under interviewet henvendte flere brugere sig til ham med små kommentarer, klap på skulderen eller spørgsmål, hvilket gav os det indtryk, at han var meget respekteret og vellidt på stedet; en som andre kan spørge til råds om stort set alt. Han gav udtryk for, at han på stedet følte, han havde en højere status end ude i samfundet, hvor han havde oplevet problemer i forbindelse med jobsøgning på grund af hans udenlandske navn. I denne forbindelse dømmes Netværksgruppen ikke, men giver ham i stedet muligheden for at være sig selv.

For os var Netværksgruppen et ideelt sted at udføre vores deltagende observation, da det var et lukket rum i den forstand, at vi kunne observere brugerne i én sammenhæng og derved få et indblik i, hvordan deres liv udspillede sig i dette sociale rum. Samtidig kan man også betragte det som et åbent rum, da stedets brugere kom og gik, og vi kunne derfor ikke være sikre på at møde de samme mennesker fra dag til dag. Endvidere oplevede vi ikke informanterne i andre sammenhænge end dem på stedet, hvilket der ligger nogle begrænsninger i, da vi selvfølgelig ville have fået en større forståelse for dem, hvis vi havde observeret dem i andre sammenhænge for eksempel hjemme eller på arbejdet.

Alt i alt var vi glade for at være på stedet da det, trods de mange forskellige brugere, ikke var svært at komme i kontakt med folk og begynde en samtale.

11.2 Interaktionen på stedet

I Netværksgruppen er der en livlig og behagelig stemning, og det hænger uden tvivl sammen med, at stedet er mere end lektiehjælp og vejledning - det kan i høj grad betragtes som et socialt rum. Arrangementer som kvindeaftener, cykelkurser og fællesspisning bidrager til det sociale liv på stedet og bringer brugere og frivillige tættere sammen. Samtidig fornemmer man, at brugerne også selv arrangerer at mødes på stedet for at hygge, snakke og spille. Turid gengiver i følgende feltnote, hvordan hun oplevede forskellige brugere benytte Netværksgruppen til socialt samvær. Stemningen var også her behagelig, og selv som udenforstående fornemmer hun, hvordan brugerne hygger sig med hinanden.

Jeg sidder efterfølgende lidt alene ved siden af en gruppe indvandrerkvinder, der tydeligvis kender hinanden. De sidder i en rundkreds og ser ud til at hygge sig, selvom jeg ikke forstår deres sprog. (...) Jeg ser mig lidt omkring på stedet, hvor der i mellemtiden er kommet flere mennesker til. I opholdsrummet sidder en gruppe ældre mænd helt koncentreret og spiller backgammon. *(Turid, d.19/4)*

Her har vi med brugere at gøre, hvor den frivillige hjælp ikke er den primære årsag til deres fremmøde, deres mål med at komme er derimod at mødes med venner og få nye bekendtskaber. Netværksgruppen er altså et opholdsrum for social udfoldelse og, som det også ligger i ordet, et sted hvor man kan pleje sit netværk. Det er tydeligt, at brugerne knytter tætte bånd, vores interviewperson Ali betragtede sågar en ven fra stedet som sin far.

En overhørt samtale mellem en bruger og en frivillig illustrerer vores generelle oplevelse af interaktionen på stedet. Samtalen opstod i forlængelse af førnævnte situation, hvor en irakisk kvinde henvendte sig til Matilde med sin ide om at åbne en restaurant. Da Matilde ikke havde nogle forudsætninger for at svare på kvindens spørgsmål, var der en frivillig som kunne hjælpe, dette illustreres af et uddrag af feltnoter skrevet ned umiddelbart efter episoden:

Det første han sagde til hende var: ”Før vi overhovedet taler om restaurant og egyptisk mad, så må vi koncentrere os om din mandlige irakiske ven, som har pengene og skal være med i projektet. For han skal vel til Danmark? Det er nok det største problem. Det er jo ikke sådan lige nemt ved du nok. Så skal han da være svineheldig. Ups, ha ha ha, det hørte du ikke, vel?” Den irakiske kvinde grinte også og sagde: ”den lader jeg passere forbi”. (*Matilde d. 17/4*)

Dialogen mellem dem er et typisk eksempel på stedets omgangstone. En udefrakommende ville muligvis se den frivilliges brug af vendingen ”svineheldig” som politisk ukorrekt, men her legitimeres den på grund af en vis indforståethed. Det er vores oplevelse, at der i Netværksgruppen er et godt forhold og en gensidig respekt mellem brugere og frivillige, der gør det muligt at lave sjov med hinanden. Dette oplevede vi også, da en frivillig med et glimt i øjet sagde: ”En god ide ville være at snakke med en af de ’hætteklædte’ piger.” (*Ea d. 18/4*)

I vores interaktion med brugerne oplevede vi også på egen hånd den gode og spøgefulde omgangstone på stedet, eksempelvis i lektiehjælpssituationerne: ”Da Ali vender tilbage til mig med teen siger han ”værsgo’ chef”, og vi kan ikke lade være med at grine lidt.” (*Turid 20/4*) Eller da en somalisk pige omtaler sig selv som ’chokoladekaramellen’. (*Matilde 17/4*) Vi oplevede, at brugerne var åbne og ligetil over for os, men vores samspil med brugerne og dermed resultater af undersøgelsen blev påvirket af en række forhold; På grund af vores etnicitet blev vi per automatik betragtet som frivillige hjælpere, og dette var for os i mange tilfælde en god måde at komme ind på livet af brugerne. I andre tilfælde blev vi klar over, at der også lå begrænsninger i at sidde i rollen som frivillig og ”bedrevidende”. Vi var ikke altid helt på lige fod i samtalerne, og det kunne være svært at få en samtale i gang udover de lektierelaterede emner. Samtidig erfarede vi, at sproget blev en væsentlig begrænsning i vores forsøg på at komme ind på livet af brugerne. Nogle havde ikke så gode danskundskaber som andre, og der opstod misforståelser mellem dem og os. Derudover oplevede vi også, hvordan vores meninger bag forskellige ord og vendinger indimellem kunne skabe problemer, fordi de netop er bundet til vores

kultur og tankegang. Det var for eksempel lidt af en udfordring, at skulle forklare vendingen ”at stille træskoene” til en bruger. Disse koder i sproget kan have spillet en større rolle i vores forståelse og fortolkning af brugerne.

Desuden kommer vores køns indflydelse på feltarbejdet til udtryk i vores feltnoter:

Ham jeg talte lidt med i går, ingeniøren, siger straks ’hej Line’ og spørger om jeg skal være med til at spille. Tænker jeg burde sige ja, men har egentlig ikke lyst til at sidde ene pige ved bordet, så jeg takker pænt nej. (*Line, d.18/4*)

Her sidder en større gruppe af mænd og spiller domino i opholdsrummet. Snakken går livligt på arabisk, en slår ud med armen og brummer højlydt, en anden griner og læner sig tilbage i sofaen. Det er tydeligt, at gruppen nyder samværet med hinanden, og for Line virker det unaturligt at sætte sig ned og deltage i aktiviteten. Derved vægter hun sine egne følelser højere end målet med feltarbejde, for her var en oplagt mulighed for at få et større indblik i mændenes livsverden. Feltnoten afspejler altså, hvordan det at være ung kvinde har været en hindring i feltarbejdet og dermed har begrænset resultaterne i forhold til at forstå en gruppe brugere.

En anden form for interaktion mellem os og brugerne var, da vi lavede det formelle interview. Her havde vi en klar dagsorden, og med beskrivende, strukturelle og kontrastspørgsmål forsøgte vi at spørge ind til hans tilknytning til stedet. Det viste sig dog, at vores informant i høj grad selv kom til at forme interviewet. Dette ses i måden han drejer de stillede spørgsmål i en ny retning:

Ea: ”Hvad tror du de andre bruger stedet til?”

Ali: ”De andre som bruger stedet kommer her for at udvikle deres erfaring, lære dansk - det er meget vigtigt, få viden om juraregler, kommunikere med folk, blive venner med danskere. Specielt ældre kommer her og snakker. (...) Jeg kender mange af personalet her, kender mange fra forskellige organisationer. De inviterer mig til at holde foredrag og journalister kommer og taler med mig. Jeg har tidligere arbejdet i Dansk Røde Kors, hvor jeg arrangerede sociale aktiviteter for udlændinge i Danmark.”

Herfra drejer han pludseligt samtalen over på politik og regeringens integrationsplaner. Han bliver vild i øjnene.

Ali: ”Men det er svært at gennemføre den her slags projekter i Danmark, regeringen har lavet meget stramme regler for udlændinge. Indvandrere vil gerne forstå det danske samfund, vil gerne hjælpe til i det danske samfund, men de stramme regler hindrer dem i at gøre det. I at tale bedre dansk for eksempel og det siger de alle sammen (indvandrere), hvorfor læser vi dansk, hvorfor støtter vi dem hvis det ikke hjælper os. Her kommer racisme ind i billedet. Det er regeringen der gør det (...)”

(Ea og Matilde, formelt interview, d.27/4 kl. ca. 13-14)

På den ene side kan Alis styring af interviewet ses som en begrænsning i og med at vi ikke får de svar vi leder efter, men på den anden side må man som etnograf møde folk hvor de er. Ali taler pludseligt med ”store ord” og virker oprigtigt engageret i politik og integration. Det er tydeligt at Ali berører emner, der har betydning for ham, og på den måde får vi det mest oprigtige indblik i hans livsverden.

11.3 Vores udvikling i feltet

Jeg ankom til Netværksgruppen på Nørrebrogade med en følelse af uvidenhed, utryghed og afmagt over for hvad der skulle ske de næste par timer. *(Ea d.16/4)*

Et eksempel der illustrer nogle af de tanker, der løb gennem vores hoveder da vi, på forskellige tidspunkter, stod foran døren til Netværksgruppen på Nørrebro. Vi var nervøse og spændte på, hvad der ventede os, for hvordan kommer man i snak med mennesker, man ikke kender? Og vil de synes, det er mærkeligt, at vi laver en etnografi, hvor de er vores ”objekter”? Det var en mærkelig situation at stå i. ”Mine bekymringer dalede dog hurtigt, da en meget venlig og snaksaglig dame straks tog kontakt.” *(Ea d.16/4)* Vores nervøsitet blev altså gjort til skamme, da vi trådte ind ad døren. I vores feltnoter beskrives det hvordan vi alle oplevede at blive modtaget af nogle mennesker, der åbent og ivrigt søgte at komme i kontakt med os.

Situationen var på dette tidspunkt endnu noget uvant, men de forestillinger vi havde haft forinden, om et opdelt ”dem” og ”os” var næsten forsvundet, og vi følte, at vi var godt på vej til at lære stedet og menneskene lidt at kende. Det at komme i snak med folk var dog stadig akavet, og vi opsøgte derfor de frivillige på stedet, der satte os i gang med at lave lektiehjælp. Vi oplevede her, at vi var bange for at overskride deres grænser, og enten under- eller overvurdere dem. I en situation hvor Matilde er faldet i snak med en kvinde, tydeliggøres det hvordan hun lagde bånd på sig selv, for ikke at sige noget som kunne støde kvinden:

Jeg havde utrolig meget lyst til at spørge, hvorfor hun var enlig, men følte, at jeg ville overskride en intimgrænse. Havde trods alt kun kendt hende i de 30 minutter der var gået siden vi stødte ind i hinanden. (*Matilde d. 20/4*)

Et andet eksempel er i forbindelse med lektiehjælpen:

Jeg hjalp en midaldrende mand med en danskopgave. Det tog lidt tid, før jeg fandt ud af, hvordan jeg skulle hjælpe ham, for jeg havde svært ved at vurdere hans danskkundskaber og var bange for enten at over- eller undervurdere dem. (*Caroline d. 17/4*)

Den sidste feltnote viser hvordan det korte bekendtskab med denne mand blev en begrænsning for, at kunne tale naturligt og frit med ham. Vi var ind i mellem nervøse for at fornærme dem ved for eksempel at forklare et ord, de kendte i forvejen, og var derfor meget forsigtige med at rette dem. I situationen med den midaldrende mand kunne Caroline mærke, hvordan hendes usikkerhed smittede af på ham og medførte, at han også blev lidt nervøs. Han læste hurtigt op fra teksten og slugte nærmest ordene for at komme hurtigt videre. Når hun forklarede betydningen af et ord, lod han som om, han havde forstået det, selv om det var tydeligt, at han ikke havde. Kendte de to hinanden bedre, ville han muligvis have været tryk nok til at bede hende om at forklare det igen. Vores feltnoter beskriver altså nogle af de barrierer, vi stødte på i vores møde med personer, vi ikke kendte. I forbindelse med lektiehjælpen sidder Line med en ung arabisk fyr ved navn Nameed. Hendes feltnoter er et eksempel på, at hun allerede efter kort tid var blevet

mere tryk og afslappet ved situationen, og derfor kunne skabe en god og naturlig kontakt til brugeren.

Vi arbejder koncentreret med både den ene og den anden tekst og forskellige opgaver, men der er plads til grin og jokes. Det er hyggeligt. Vil gerne have nogle flere ting at vide om ham og prøver at spørge lidt ind til ham.(...) Han skriver noter ned og er ikke bleg for at spørge om jeg vil forklare det *en* gang til, hvorefter han prøver at få det til at give mening med egne ord.
(*Line d. 19/4*)

Uddraget viser, at der er en afslappet stemning mellem brugeren og Line hvilket medfører, at han har lettere ved at gøre opmærksom på ord, han ikke forstår. Samtidig giver det hende mulighed for at bevæge sig væk fra lektierne og spørge ind til ham.

Som tiden gik, oplevede vi, at dialogen mellem os og brugerne blev tættere. Vi var blevet mere trygge ved stedet og brugerne ved os, og det var derfor muligt for os at spørge ind til personernes liv og kunne bedre forholde os til de ting, de talte om. Følgende feltnote er et uddrag af en meget personlig samtale, hvor brugeren betror Caroline nogle meget triste ting. Det var første gang, at Caroline talte med denne pige, og derfor overraskende at hun var så åben. Det var desuden tydeligt, at pigen var meget påvirket af de ting, hun fortalte, og at hun havde brug for at snakke om det:

Det var hendes ønske at finde en mand og få nogle børn. Hun fortalte, at hun havde aborteret under en tidligere graviditet og hun blev ked af det og kikkede væk. Selv om penge betød meget for hende (...) forklarede hun, at det vigtigste for hende var at finde en mand der var til stede og ikke rejste jorden rundt. Det er vigtigere at være lykkelig end at have mange penge, sagde hun. Hendes drøm var mest af alt at blive mor - inden det var for sent. (*Caroline d.24/4*)

Hvis denne situation var opstået første dag på stedet, var vi nok blevet noget usikre på, hvordan vi skulle reagere, men fordi vi efterhånden havde fået lidt erfaring med

at tale med forskellige mennesker, faldt det os naturligt at spørge ind til brugernes liv.

Situationerne som vi har beskrevet viser, at selv om vi kun var på stedet få gange, er der sket en udvikling med os som observatører. Vi har trods den korte observationsperiode fået et godt kendskab til stedet og en god fornemmelse af hvordan brugerne benytter det, samt hvad det betyder for dem i deres hverdag. Alligevel opnåede vi ikke den såkaldte mellemtid mellem at være totalt fremmed og totalt kendt. På den anden side blev vi overraskede over, hvor hurtigt vi kunne etablere en tilknytning til stedet, og hvor hurtigt vores tilstedeværelse blev naturlig og afslappet.

12. Sammenfatning og perspektivering

Vi vil i dette afsnit reflektere over hvordan vores teoretiske viden har spillet en rolle i vores empiriske arbejde. Men først vil vi overveje fordele og ulemper ved vores pilotetnografis kollektive facon. Det rejser naturligvis nogle spørgsmål om, hvordan vi har båret os ad, for hvordan kan fem forskellige individer med fem forskellige oplevelser finde frem til ét fælles resultat?

12.1 Kollektiv etnografi

Vi havde under observationerne arbejdet meget hver for sig og regnede derfor også med, at vores dataindsamlinger ville være af forskellig art. Alligevel opdagede vi, at mange af vores oplevelser af stedet og dets brugere var ens, og gennem dialog blev det muligt for os at skrive en fælles pilotetnografi. Nu, et stykke tid efter, kan vi så reflektere over hvilke fordele og ulemper der er ved denne form for fem-mands-etnografi, og hvilken indflydelse det har på fremstillingen af det observerede. Da vi skulle udvælge feltnoter til vores pilotetnografi, opstod der diskussioner om, hvordan disse skulle tolkes og videreformidles. Et eksempel på en diskussion vi havde, var omkring ordet *håb*, som viste sig at være mere komplekst end som så.

Nogen mente, at drømmen som den irakiske kvinde havde om at åbne en restaurant var et udtryk for, at hun havde håb i livet. Andre i gruppen mente, at ordet håb kun kunne bruges i forbindelse med mennesker, der var i dyb sorg og krise og trods dette alligevel kunne se et håb i livet. I den endelige etnografi blev ordet håb erstattet med gå-på-mod og lyst. På den måde reflekterede vi meget over vores valg af feltnoter, for at komme frem til en fælles enighed om, hvordan disse mennesker skulle fremstilles. I kraft af vores vedvarende opmærksomhed på egen subjektive indflydelse, kan man påstå, at vi som følge af vores dialog og selvrefleksion kom nærmere et sandt og ærligt billede af det observerede. Vi blev hver især tvunget til at stille os kritiske over for os selv og vores personlige bearbejdning af de oplevelser vi havde haft.

Et andet eksempel på en diskussion der fortæller noget om, hvor forskelligt vi som individer opfatter det samme, var i forbindelse med den førnævnte episode, hvor en frivillig brugte vendingen ”svineheldig” i en samtale med en irakisk kvinde. Dette ordvalg blev af nogen i gruppen opfattet som halv-racistisk og upassende og af andre, som om den frivillige bare var kritisk over for regeringen og dens integrationsplaner. Den endelige tolkning blev, at det var en harmløs situation og et udtryk for den gode og humoristiske interaktion på stedet. Valget faldt netop på denne tolkning, da vi tog den kontekst i betragtning, som den pågældende etnograf havde været vidne til. Først og fremmest udspillede samtalen sig på et værested for indvandrere, og man ville højst sandsynligt ikke arbejde som frivillig på et sådan sted, hvis man havde racistiske holdninger. For det andet oplevede vi, at de frivillige ofte har et tæt forhold til brugerne på stedet, og i den sammenhæng kan denne form for jargon accepteres. Dette viser vigtigheden af at kende til konteksten og til de personlige relationer, når man tolker en situation. Man skal selv være til stede i feltet.

Gruppedynamikken og dialogen mellem os har haft en indvirkning på den endelige fortolkning af feltnoterne, og dette kan både opfattes som en svaghed og en styrke. Det kan ses som en svaghed, at nogle i gruppen måtte gå på kompromis med deres

førstehåndsindtryk, og blev på denne måde nødt til at modificere egne opfattelser. På den måde kan en gruppe farve virkeligheden ved at nedtone dele af den individuelle etnografs bevidsthed. Det kan på den anden side ses som en styrke, at vi har været fem personer til at bedømme det samme værested, og lagt vægt på de generelle ting vi har oplevet frem for at sætte fokus på særhistorier og enkeltstående situationer. Man kan påstå, at vi på den måde giver et mere troværdigt billede af virkeligheden. Samtidig bliver det også muligt rent praktisk at observere flere situationer og i kraft af dette undgå misforståelser og fejl, der ellers ikke ville blive opdaget som ene mand.

Set i et humanvidenskabeligt lys kommer man ikke nærmere en sandhed ved at være fem frem for en, men opnår i stedet flere perspektiver af virkeligheden og det kan bidrage til en bredere forståelse.

12.2 Fra teori til empiri

Vi besluttede allerede fra begyndelsen af projektskrivningen, at en vigtig del af vores opgave skulle være selv at prøve kræfter med at lave en etnografi. Spørgsmålet var bare, hvordan vi skulle gribe det an, og hvad vi præcist ønskede at få ud af det. Vi læste en del teori for på baggrund af denne, at afprøve den etnografiske metode, og derved blev vores mål at knytte vores teori sammen med vores praktiske erfaringer. Således kom vi til at befinde os i et spændingsfelt mellem egne individuelle opfattelser og mere kollektive principper og retningslinier, der ifølge teorierne skal overholdes, når man udfører feltarbejdet. Det at vi havde erhvervet os en teoretisk viden, gjorde naturligvis at vi bedre havde mulighed for at vide, hvordan vi skulle gribe vores feltarbejde an og her afgrænse hvilke ting, der var vigtige at være opmærksom på i mødet med andre mennesker.

Selv om det er godt at have en teoretisk viden at gå ud fra, skal man være opmærksom på, at en stor del af etnografi handler om at være åben over for nye retninger. Man kan derfor aldrig være sikker på, hvad man vil få ud af en etnografisk undersøgelse. Ofte vil man søge svar ud fra egne forventninger, men tit

vil man opleve, at det man søger, ikke altid er det man finder. Vi erfarede dette under vores interview. Vores formål var, at få Ali til at fortælle om sit forhold til Netværksgruppen, men da han tilsyneladende hellere ville tale om integration og racisme i Danmark, blev samtalen drejet væk fra vores egentlige fokus. Da vi efterfølgende forsøgte at tolke interviewet, var vi frustrerede over, at han ikke havde svarede på det vi ønskede. Imidlertid så vi, at det han talte om, i virkeligheden fortalte mere om ham som person, end det vi oprindeligt havde søgt svar på. Den uventede drejning kom således til at styrke en mere troværdig forståelse af vores informant.

Man kan desuden diskutere, hvorvidt vores teoretiske viden har været med til at begrænse os i frit at fortolke de erfaringer vi gjorde os. En stor del af teorien bag etnografi handler nemlig om, i hvilken grad etnografen selv er med til at konstruere det der observeres. Når vi nu ser tilbage på vores etnografiske fremstilling, forstår vi, hvordan vores opmærksomhed på denne problematik har haft stor betydning i og med, vi har været varsomme og afdæmpede i fortolkningen af menneskene og stedet. Tonen i vores pilotetnografi er således præget af en saglig, pragmatisk stil og det er tydeligt, at vi har søgt at fremstille menneskene og stedet så sandfærdigt og ærligt som muligt.

Ydermere er vi blevet opmærksomme på, at der fra feltnoterne til videreformidlingen af disse skete en stor forandring. Vi så at feltnoterne var præget af en overvejende confessional stil, som ind imellem tangerede til det impressionistiske, og dette skulle senere vise sig at være en hæmsko for vores fortolkning. Vi følte at vi havde lært mere om os selv i situationen, end om dem vi observerede, og i noterne gjorde vi derfor i højere grad rede for, hvordan vi selv havde det under feltarbejdet frem for at fokusere på informanterne.

Opgaven var nu at forsøge at vende fokus væk fra os selv, og i stedet koncentrere os om hvordan vi bedst kunne forstå brugerne. Havde vi fra begyndelsen tænkt mere over, hvordan informanterne fremstod og skrevet det ned i vores feltnoter, havde vi måske fået en dybere indsigt i informanternes livsverden.

12.3 Erfaringer fra pilotetnografien

Når vi ser tilbage på forløbet, kan vi se at vi har lært en masse af vores etnografiske arbejde. Vi har blandt andet erfaret, at der ikke findes nogen opskrift på hvordan feltarbejdet skal udføres. Man kan læse nok så meget teori men aldrig forberede sig tilstrækkeligt, da etnografi lige så vel handler om at gribe chancen og være åben for de nye muligheder, der byder sig. Hvis man vil forstå andre mennesker til fulde, kan man ikke altid selv sætte en dagsorden og stræbe efter bestemte resultater, man må give plads til, at den enkelte person selv bringer det på banen, der har betydning for vedkomne. Derudover har vi oplevet hvor svært det er at lægge sig selv ”på hylden” i interaktion med andre mennesker. Vores feltnoter bærer præg af en yderst confessional stil, der nærmest fortæller mere om os end vores informanter. Ved nærmere eftertanke var vores udgangspunkt at have fokus på dem omkring os, men i realiteten endte vi med et indadrettet, personligt syn. Det er i en etnografisk sammenhæng vigtigt at være til stede og erkende egen indflydelse på feltet, men altid med måde. Skulle vi derfor gentage vores feltarbejde, ville vi sætte mere fokus på dem omkring os. Vi har dermed på egen hånd oplevet, at en blanding af formidlingsformerne er det mest optimale for at finde en middelvej mellem den ekstrem personlige og den kliniske fortællerrolle.

I vores feltarbejdet oplevede vi, hvordan kulturelle forskelle og repræsentationer kunne være en hindring i interaktionen med værestedets brugere. Vi var som udgangspunkt klar over begrænsningerne heri og at vi indbyrdes i gruppen også ville opleve og tolke forskelligt, men det kom bag på os i hvor høj grad. Set i bakspejlet kunne vores kollektive pilotetnografi muligvis have indeholdt individuelle dele, men på den anden side har det kollektive forløb givet anledning til mange interessante diskussioner. Disse har givet os større indsigt i, hvor forskelligt vi som individer tænker.

13. Konklusion

Målet med opgaven har været at finde svar på, hvordan etnografien søger at forstå andre menneskers livsverden. Rent praktisk gøres dette ved at indsamle viden

gennem feltarbejdet. Etnografen må ind i den verden der undersøges, men for at dette bedst muligt kan lade sig gøre, er der en række teknikker og krav, der vil være optimale at overholde. Man må afgrænse feltet, tale det sprog der tales i det observerede samfund og være deltagende.

Det kræver tid og omstillingsevne at lave et stykke etnografiske arbejde, og man skal være parat til at gribe chancen og lade sig føre ad nye veje, da feltet ikke er til at forudse. Det gælder om at stå i tiden mellem det, at være total kendt og total fremmed, og at kunne håndtere at være intim og professionel på samme tid.

Når feltarbejdet er udført må etnografen videreformidle sin viden, da data og observationer først kan betegnes som etnografi når det er blevet nedskrevet.

Men der er et dybere lag i vores problemformulering, og her er ”søger” et nøgleord. Heri ligger det, at man aldrig vil være i stand til fuldstændigt at forstå andre mennesker og kulturer, da etnografen er farvet af egen kulturel baggrund, opvækst og miljø samt teoretiske forudsætninger. Etnografi er derfor altid et udtryk for etnografens personlige oplevelse og fortolkning. Forskningseffekten og faktorer som køn, sprog, alder og etnicitet har indirekte indflydelse på resultatet af den etnografiske undersøgelse, og samtidig har de valg etnografen gør sig undervejs stor betydning for fremstillingen af det observerede.

Idet etnografen har et fokus i feltet, og vælger nogle ting ud, har han tillagt noget større betydning end andet, og det er her etnografens subjektive synspunkter spiller ind. Desuden afhænger fremstillingen af en kultur både af, hvordan etnografen formidler sin viden videre, og til hvem fortællingen skal henvende sig til.

Måden etnografien prøver at forstå andre mennesker og kulturer, har udviklet sig meget fra Margaret Meads tid til nu. Fra en positivistisk opfattelse af at sandheder om mennesker kunne kortlægges, til i dag hvor vi erkender, at der ingen endegyldige svar findes, og at individet skal ses ud fra dets sociale betingelser. Desuden tilstræber man i dag at ophæve skellet mellem ”dem” og ”os”, hvilket for eksempel afspejler sig i at ordet ”primitiv” ikke længere er en acceptabel betegnelse

for et samfund. Med denne udvikling må man konkludere, at etnografien har nået en mere troværdig, ærlig og nuanceret fremstilling af menneskers livsverden. Man er blevet bevidst om, at etnografi ikke kan forstå andre mennesker og kulturer til fulde men blot søge klarhed og indsigt.

I dag kan etnografiens indsigt bidrage til at udvide vores horisont og forståelsen for menneskers forskelligheder, og denne forståelse kan bidrage til at mindske de sammenstød der kan opstå, når kulturer mødes.

14. Dimensionsforankring

Videnskab og filosofi

Helt konkret undersøger og afprøver vi den videnskabsteoretiske metode; etnografi. Vi stiller derudover spørgsmålstegn ved, hvordan etnografi kan forstås som videnskab og ser på hvordan den etnografiske udvikling kan forstås i et videnskabsteoretisk lys. I den sammenhæng gør vi rede for den positivistiske og postmoderne tilgang til det etnografiske arbejde.

Historie og Kultur

Vi beskæftiger os med etnografi og dermed kulturanalyse. Vores projekts hovedproblem inddrager en kulturel problemstilling, idet vi undersøger hvordan etnografi søger at forstå andre mennesker og kulturer. Vi undersøger hvordan kulturelle forskelle mellem etnografen og det observerede folk har indflydelse på den endelige tolkning af kulturen. Derudover beskriver og forholder vi os til den etnografiske udvikling gennem tiden ved at behandle to etnografier fra hver deres tidsperiode. Vi ser på hvilken indflydelse den historiske udvikling har haft på forståelsen af andre mennesker og måden at fremstille dem på.

Ikke nordisk kulturområde

Vi behandler to etnografier som begge omhandler et ikke-nordisk kulturområde, henholdsvis Samoa og Egypten. Derudover har vi i Netværksgruppen observeret

mennesker med anden etnisk baggrund og forsøgt at forstå deres livsverden og dermed etniske baggrund.

Fremmedsprog

Minimum 50 procent af vores materiale er skrevet på engelsk.

15. Summary

All over the world people live their lives differently due to cultural differences. The ethnographer tries to understand other people in their own environment. This project focuses on the ethnographic method and how this method seeks to understand other people's lives. We seek to clarify how the ethnographer collects, interprets and communicates his data and knowledge. First, we will approach these issues based on the theories of Van Maanen, Hastrup, Kristiansen and Krogstrup. Furthermore, we will process two ethnographies, from different times in history, that with different styles and approaches have tried to understand a community. Secondly, we will test the ethnographer's most important tool; participant observation. This will occur in a drop-in-centre and from these collected observations we will write our own pilot-ethnography

16. Litteraturliste

Abu-Lughod, J. (1993) *Writing Women's Worlds: Beduin Stories*. University of California Press.

Clifford, J. (1986) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. University of California Press.

Freeman, D. (1999). *The fateful hoaxing of Margaret Mead: a historical analysis of her Samoan research*. Westview Press.

Geertz, C. (1973) *The interpretation of Cultures: selected essays*. New York Basic Books.

Geertz, C (1989) *Works and Lives: The Anthropologist as Author*. Polity Press

Hastrup, K. (2003). *Ind i verden: En grundbog i antropologisk metode*. Hans Reitzels Forlag.

Hastrup, K. og J. Ovesen (1985). *Etnografisk grundbog*. Gyldendal.

Hastrup, K. (1992) *Det antropologiske projekt*. Gyldendal.

Kristiansen, S og H. K Krogstrup (1999). *Deltagende Observation: Introduktion til en forskningsmetode*. Hans Reitzels Forlag.

Maanen, J. V. (1988). *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. University of Chicago Press.

Mead, M (1928). *Coming of Age in Samoa: A study of Adolescence and Sex in Primitive Society*. Penguin Books.

Spradley, J. P. (1980). *Participant Observation*. Thomson Learning.